

**VIIDES -JA KUODESLUOKKALAISTEN OPPILAIDEN JA HEIDÄN
LIKUNNANOPETTAJIENSA KOKEMUKSIA KOULUKIUSAAMISESTA
LIKUNTATUNNEILLA**

Janne Paljakka

Liikuntapedagogiikan pro -gradu tutkielma
Liikuntatieteellinen tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2020

TIIVISTELMÄ

Paljakka, J. 2020. Viides- ja kuudesluokkalaisten oppilaiden ja heidän liikunnanopettajiensa kokemuksia koulukiusaamisesta liikuntatunneilla. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma, 72 sivua, 3 liitettä.

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää liikuntatunneilla tapahtuvan koulukiusaamisen tapoja, syitä sekä liikunnanopettajan mahdollisuuksia ehkäistä kiusaamista ja puuttua siihen tehokkaasti. Tekemäni tutkimuksen tutkimustiedon perusteella vertailtiin myös sukupuolten välisiä eroja kiusaamisessa.

Tutkimus toteutettiin laadullisin tutkimusmenetelmin ja aineisto kerättiin keväällä 2017 liikunnanopettajien teemahaastatteluilla ja oppilaille tehdyillä kyselylomakkeilla. Teemahaastattelu koostui kolmesta teemasta, jotka olivat kiusaamisen tavat, kiusaamisen syyt ja kiusaamisen ehkäisy sekä puuttuminen. Kyselylomakkeessa oli kuusi avointa kysymystä, jotka käsittelivät kiusaamisen tapoja, syitä sekä kiusaamisen ehkäisyä ja siihen puuttumista. Tutkimukseen osallistui neljä liikunnanopettajaa ja yhteensä 74 oppilasta kahdesta Keski-Suomen alakoulusta. Opettajista kolme oli poikien miesliikunnanopettajia ja yksi tyttöjen naisliikunnanopettaja. Oppilaista 39 oli tyttöjä ja 35 poikia. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysiä hyödyntäen.

Tutkimustulosten perusteella yleisimmät kiusaamistavat liikuntatunneilla ovat sanallinen ja fyysinen kiusaaminen. Myös ryhmän ulkopuolelle jättäminen ja syrjimineen korostuivat opettajien ja oppilaiden vastauksissa. Tyttöjen kiusaamistavat olivat usein epäsuoria, kun taas poikien suoria. Kiusaamista tapahtui eniten joukkuejakojen ja pelien aikana sekä pukuhuoneissa. Kiusaamisen syistä esiin nousivat heikot liikuntataidot ja erilaisuus sekä kiusatun sekä kiusaajan luonteenpiirteet. Kiusaajaa kuvailtiin luonteeltaan itsekkääksi, ilkeäksi, vallanhaluiseksi ja kilpailuhenkiseksi. Kiusaajat olivat liikuntatunneilla usein taitavampia motorisesti kuin kiusatut. Kiusattua taas kuvailtiin araksi, puolustuskyvyttömäksi, erilaiseksi ja motorisilta taidoiltaan heikoksi. Kiusaamisen ehkäisyssä liikunnanopettajien mukaan tärkeintä on opettajien välinen yhteistyö, turvallisen ilmapiirin luominen sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen. Oppilaiden mukaan ehkäisyssä on tärkeintä nopea puuttuminen kiusaamiseen, kilpailun vähentäminen, ryhmätyöskentely sekä oikeuden mukaisuus ja reiluus pelien ja leikkien aikana.

Avainsanat: koulukiusaaminen, liikunnanopettaja, liikunnanopetus, kiusaamistavat

ABSTRACT

Paljakka, J. 2020. Fifth and sixth graded pupils and their physical education teachers' experiences of bullying in physical education classes. Department of Sport Sciences, University of Jyväskylä, Master's thesis, 72 pages, 3 appendices.

The purpose of this thesis was to find out the ways and reasons for bullying during physical education classes and also figure out the opportunities for physical education teachers (PE teachers) to prevent and combat bullying at school. On the basis of research data, gender differences in bullying were also compared.

The research was carried out using qualitative research methods and the material was collected during the spring 2017 by means of the thematic interviews of PE teachers and questionnaires to pupils. The theme interview consisted of three themes: the ways of bullying, the reasons of bullying and the prevention and interference of bullying. There were six open questions in the questionnaire, which handled the ways and the reasons of bullying and the prevention and interference of bullying. Four physical education teachers and 74 pupils from two primary schools from central Finland participated in the study. Three of the PE teachers were teachers for boys and one for girls. 39 pupils were girls and 35 were boys.

Based on the results of the research, the most common forms of bullying in physical education classes are verbal and physical bullying. The exclusion and discrimination of the group were also emphasized by the responses of teachers and pupils. The girls' ways of bullying were often indirect, while the boys were straighter. Due to the reasons for bullying emerged weak physical abilities, differences, and the traits of the bullied and the bully. The bully was described as selfish, malicious, power-minded, and competitive. The bullies' motoric skills were often better than the bullied ones'. The bullied persons were described as weak, defenseless, different, and they also had weak motoric skills. In the prevention of bullying, according to PE teachers, the most important thing was the collaboration between PE teachers, the creation of a safe atmosphere and the teaching of emotional and interactive skills. According to the pupils, in prevention the most important thing to do is to intervene in bullying, reduce competition and emphasize teamwork, justice and fairness during games and play.

Keywords: bullying, physical education, teacher, teaching

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	MITÄ KOULUKIUSAAMINEN ON?	3
2.1	Koulukiusaamisen muotoja	5
2.2	Sukupuolten väliset erot koulukiusaamisessa	10
2.3	Koulukiusaamisen syitä ja seurauksia	11
3	KOULUKIUSAAMINEN RYHMÄILMIÖNÄ	15
3.1	Roolit koulukiusaamisessa	16
3.2	Tyypillinen kiusattu	18
3.3	Tyypillinen kiusaaja	19
3.4	Koulukiusaaminen liikuntatunneilla	21
4	TUTKIMUSMENETELMÄT	24
4.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat	24
4.2	Tutkimuksen kohdejoukko ja aineiston keruu	24
4.3	Aineiston analysointimenetelmät	27
5	TUTKIMUSTULOKSET	32
5.1	Kiusaamistavat- ja tilanteet	32
5.2	Kiusaamisen syyt	36
5.3	Kiusaamisen ehkäisy ja puuttuminen	42
6	POHDINTA	51
6.1	Tutkimustulosten yhteenveto	51
6.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	56
6.3	Jatkotutkimus	58
	LÄHTEET	60
	LIITTEET	68

LIITTEET

1 JOHDANTO

Koulukiusaaminen on vakava ongelma, joka on valitettavasti monelle koululaiselle arkea. Se on monimuotoinen ilmiö, joka ei yleensä ole pelkästään kiusaajan ja kiusatun välinen asia. Mediaan nousee säännöllisesti koulukiusaamisesta kertovia juttuja, jotka sisältävät kiusattujen kokemuksia. Kiusaaminen vahingoittaa kiusattua pysyvästi ja sen seuraukset voivat olla erittäin vahingollisia. Huolestuttavaa on, että koulukiusaamisen yleisyys on kasvanut ja päivittäin noin 10 prosenttia oppilaista kokee tulevansa kiusatuksi (Mäntylä, Kivelä, Ollila & Perttola 2013).

Koulukiusaamisen seuraukset voivat olla hyvin vakavia ja kiusaamisella on todettu olevan jopa elinikäiset vaikutukset kiusaajaan, kiusattuun ja sivustaseuraajiin (Salmivalli 2010; Hamarus 2006). Kiusaaminen on yhteydessä ihmisen kasvuun ja kehitykseen liittyviin ongelmiin. Kiusatuilla ja myös kiusaajilla on tutkimusten mukaan enemmän itsetuhoisia ajatuksia ja sosiaalista ahdistuneisuutta kuin kiusaamiseen osallistumattomilla oppilailla. Mielenterveyden häiriöt ja masentuneisuus ovat selvästi yhteydessä kiusatuksi joutumiseen ja myös syömishäiriöiden on todettu olevan yhteydessä koulukiusaamiseen. (Kaltiala-Heino, Ranta & Fröjd 2000; Välimaa 2004, 38.) Erityisesti kiusaamisella on vaikutusta itsetunto-ongelmiin ja luottamuksen sekä perusturvan tunteen häviämiseen. Kiusatun on vaikea luottaa ihmisiin ja hän kokee usein pelon tunteita (Byrne 1994, 44). Koulukiusaamisen seuraukset jo itsessään ovat vahva perustelu aiheen tutkimiselle.

Opettajalla on suuri mahdollisuus vaikuttaa koulukiusaamiseen ehkäisevällä toiminnalla ja tehokkaalla puuttumisella kiusaamistilanteisiin. Erityisesti opettajan tulisi olla tietoinen nuorten maailmasta ja kiusaamiseen vaikuttavista tekijöistä sekä kiusaamisen muodoista ja seurauksista, jotta kiusaamiseen pystytään puuttumaan tarpeeksi ajoissa. Opettajan on hyödyllistä tietää miksi kiusataan, minkälaisia kiusaamismuotoja on olemassa, miten eri sukupuolten kiusaaminen eroaa toisistaan ja millä tavoin opettaja voi toiminnallaan ehkäistä kiusaamista. Kiusaamista koskevan keskeisen tiedon tunnistaminen ja tiedostaminen auttaa opettajaa puuttumaan kiusaamiseen mahdollisimman ajoissa. (Salmivalli, 2010.)

Tulevana liikunnan ja terveystiedon opettajana halusin tutkia juuri liikuntatunneilla tapahtuvaa kiusaamista. Olen itse joutunut kiusatuksi alakoulun toisella luokalla juuri liikuntatuntien aikana, mikä lisää mielenkiintoani aiheeseen. Tutkielmani rakenne koostuu kirjallisuuskatsauksesta sekä empiirisestä tutkimuksesta, jossa tutkin alakoulun 5.–6.-luokkalaisten oppilaita sekä heidän liikunnanopettajiaan. Teoriaosuudessa kerron liikuntatunneilla tapahtuvasta kiusaamisesta, mutta myös koulukiusaamisesta liikuntatuntien ulkopuolella.

Tutkimukseni tavoitteena oli tuottaa lisää tietoa liikuntatunneilla tapahtuvasta kiusaamisesta ja selvittää tarkemmin kiusaamisen tapoja, syitä, sukupuolten eroja ja liikunnanopettajan mahdollisuuksia ehkäistä kiusaamista. Tavoitteena oli myös tehdä kiusaamisilmiö opettajille näkyväksi ja kertoa kuinka kiusaamista voi ehkäistä ja miten siihen voi puuttua tehokkaasti. Koen aiheen tutkimisen merkitykselliseksi myös siksi, että liikuntatunneilla tapahtuvaa kiusaamista on tutkittu vähän. Väitöskirjatasoisia tutkimuksia ei ole tehty Suomessa tietoni mukaan ollenkaan, mutta muutamia pro-gradututkimuksia aiheesta löytyy (Ojansuu 2015; Myllylä & Okkonen 2011; Penttinen 2006; Aunola & Peltonen 2002). Kansainvälisesti koulukiusaamista on tutkittu paljon ja myös liikuntatunneilla tapahtuvasta kiusaamisesta on jonkin verran aiempaa tutkimusta. Monet kansainväliset tutkimukset lähestyvät kiusaamista oppilaiden ylipainon näkökulmasta (Pulido ym. 2018). Lisäksi kansainvälisessä tutkimuksessa aiheena on ollut melko usein opettajan mahdollisuudet vaikuttaa kiusaamisen ehkäisyyn. (Oliveira ym. 2017).

2 MITÄ KOULUKIUSAAMINEN ON?

Kiusaaminen on määritelty monessa tutkimuksessa yhteen ja samaan oppilaaseen toistuvasti kohdistuvaksi vihamieliseksi käyttäytymiseksi. Kiusaaminen ei ole siis vain kertaluonteista nahistelua, vaan se on systemaattista toimintaa, jossa osapuolten välillä vallitsee epätasaväkisyys. Kiusaaja on jollakin tavalla kiusattua vahvempi. Voimasuhteet voivat perustua esimerkiksi ikään, fyysisiin ominaisuuksiin, asemaan ryhmässä tai tukijoukkoihin. Olennaista on, että kiusaajalla on valtaa ja voimaa, joiden avulla hän saa yliotteen kiusatusta. Kiusaaminen on siis toisin sanoen vallan ja voiman väärinkäyttöä. (Salmivalli 2003, 3–5.)

Koululuokissa ja välitunneilla tapahtuu päivittäin jonkinlaista nahistelua ja yhteenottoja oppilaiden välillä. Monet opettajat ovat sitä mieltä, että kiusaamista on vaikea tunnistaa. Usein yhteenotoissa on kaksi lasta, jotka kumpikin kiusaavat toisiaan tasapuolisesti ja syyttävät toinen toistaan. Tasaväkinen nahistelu oppilaiden välillä ei kuitenkaan yleensä ole kiusaamista. Tietysti harmittomammatkin tilanteet on hyvä selvittää ja sopia yhteisymmärryksessä. Opettajien olisi hyvä muistaa, että koulukiusaamisen erottaa muusta aggressiivisesta käyttäytymisestä nimenomaan se, että osapuolten roolijako on selkeä ja voimasuhteet eroavat toisistaan. Toinen on selkeästi alistettu tai nöyryytetty, ja toinen taas hallitsee tilannetta käyttämällä valtaansa ja voimaansa väärin. (Salmivalli 2010.)

Salmivalli (2003, 15–17) määrittelee koulukiusaamisen myös aggressioksi. Hänen mukaansa koulukiusaaminen on aggressiivisen käyttäytymisen muoto, jolla on tietyt ominaispiirteensä. Aggressiivisuutta luonnehditaan yleensä suuttumuksen tilaksi, jossa on yleensä fysiologisia reaktioita ja vihamielisiä ajatuksia. Koulukiusaaminen on pitkäaikainen sosiaalinen tilanne uhrin ja kiusaajan tai kiusaajien välillä, eikä sitä pidä sekoittaa hetkelliseen aggressiotilaan. Kiusaaja ei siis välttämättä ole suuttuneessa aggressiotilassa, vaan saattaa toimia hyvin harkitusti ja rauhallisesti.

Dodge ja Coie (1987) ovat esittäneet jaottelun proaktiiviseen ja reaktiiviseen aggressioon. Myös Tapper ja Boulton (2000) sekä Sanders (2004) ovat jaotelleet kiusaamisen aggression muotoihin. Reaktiivinen aggressio on muista ärsyyntyvää aggressiota, joka tarkoittaa herkkää reagoimista provokaatioon. Tällainen oppilas ei niinkään aloita tappeluita, mutta joutuu

helposti osalliseksi äkkipikaisen luonteensa takia. Proaktiivinen aggressio taas tarkoittaa muita ärsyttävää aggressiota, joka voi olla esimerkiksi uhkailua, ärsyttämistä ja dominointia (Cacciatore 2007.) Tämän tyyppinen toiminta on tavoitteellista ja sillä pyritään vaikuttamaan muihin, jotta henkilö voisi saavuttaa päämääriään. Kiusaamiselle tyypillinen aggressio on nimenomaan proaktiivista toimintaa, jolla pyritään ärsyttämään muita (Salmivalli 2005).

Monet aikuiset ovat esittäneet vaikeaksi todellisen aggressiivisen käyttäytymisen erottamisen rajusta leikistä. Erityisesti ala-asteikäisille pojille on ominaista rajuotteinen leikki, johon saattaa kuulua kiusaamiselta vaikuttavia eleitä. Näitä eleitä saattavat olla takaa-ajo, uhkailu tai paini. Ala-asteikäisten poikien on todettu leikkivän rajuja leikkejä jopa kymmenesosan kaikesta yhdessäoloajastaan (Boulton 1994). Syyksi tällaiseen leikkiin lapset ovat kertoneet sen olevan hauskaa.

Boulton (1994, 120) on esittänyt tunnusmerkkejä, joiden perusteella sivustakatsoja voi päätellä onko kyseessä rajuotteinen leikki vai toista vahingoittava aggressiivinen käyttäytyminen. Hän nostaa esiin muun muassa sivusta katsojien määrän, lasten ilmeet ja eleet, mukana olevien lasten määrän, episodin jälkeiset tapahtumat, roolien vaihtumisen ja voimankäytön. Todellisessa toimenpiteitä vaativassa kiusaamistilanteessa fyysinen kontakti viedään loppuun asti. Raju leikki ei usein kiinnosta ulkopuolisia, mutta kiusaamista seuraa yleensä useampi henkilö. Rajun leikin jälkeen osapuolet pysyvät yhdessä, kun taas kiusaamistilanteen jälkeen he usein eroavat toisistaan. Roolien vaihtuminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kiusaamistilanteessa näkyy selkeästi kumpi osapuolista on alakynnessä ja kumpi hallitsee tilannetta. Rajussa leikissä roolit vaihtelevat, mutta kiusaamisessa on tyypillistä, että roolit ovat koko ajan samat. Aikuisena näistä yksityiskohdista täytyisi olla tietoinen, jotta kiusaamistilanne on mahdollista tunnistaa ja lopettaa (Salmivalli & Teräsahjo 2002). Tunnistamista saattaa osaltaan vaikeuttaa se, että jotkut oppilaat pystyvät vastustamaan kiusaamista niin, ettei se näy heidän käytöksestään ja olemuksestaan (Sapouna & Wolke 2013).

Kiusaamiselle on tyypillistä, että se tapahtuu ryhmässä ja perustuu ryhmän jäsenten välisiin sosiaalisiin suhteisiin. Kiusaaminen on usein sosiaalinen tilanne, johon vaikuttavat monet ryhmätason mekanismit. Kiusaaminen tapahtuu siis tyypillisesti pysyvässä sosiaalisessa

ryhmässä. Kiusaaminen onkin määritelty kollektiiviseksi aggressioksi, joka perustuu ryhmän jäsenten välisille sosiaalisille suhteille (Lagerspetz, Björkqvist, Berts, & King 1982). Ryhmässä on erilaisia rooleja kiusaamiseen liittyen. Rooleja ovat esimerkiksi kiusaamisen uhrit ja kiusaajat, kiusaajan apurit, kiusaajan vahvistajat, uhrin puolustajat sekä ulkopuoliset. (Salmivalli 1998, 25–26.)

2.1 Koulukiusaamisen muotoja

Koulukiusaamisen muotoja ja tyyppisiä on monia erilaisia. Kiusaaminen voidaan karkeasti jakaa suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen (Repo 2013). Suora kiusaaminen tarkoittaa sitä, että kiusaaja osoittaa negatiiviset tunteensa uhria kohtaan esimerkiksi lyömällä, tönimällä, haukkumalla tai huutamalla. Suora kiusaaminen on usein fyysistä kiusaamista. Epäsuora kiusaaminen taas ilmenee yleensä juorujen levittämisenä, manipulaationa tai toisen selän takana pahan puhumisenä. Epäsuoran kiusaamisen tavoitteena on yleensä vaikuttaa negatiivisesti ihmissuhteisiin ja se on yleensä henkistä ja sosiaalista kiusaamista. (Hamarus 2008, 11.) Epäsuoran kiusaamisen kohteeksi joutuneet kertovat kiusatuksi joutumisesta harvemmin kuin suoran kiusaamisen kohteeksi joutuneet (Rivers & Smith 1994).

Kiusaaminen voidaan luokitella myös fyysiseksi, henkiseksi ja sosiaaliseksi kiusaamiseksi (Olweus 1992, 14–15; Höistad 2003, 80–85; Pörhölä 2008). Fyysinen kiusaaminen on selvää ja suoraa kiusaamista, joka voi tapahtua esimerkiksi tönimällä, lyömällä, potkimalla, raapimalla, nipistelemällä, tökkimällä, hiuksista repimällä, sulkemalla johonkin tilaan, tavaroita viemällä tai rikkomalla. Fyysinen kiusaaminen pitäisi olla helpompaa huomata kuin esimerkiksi henkinen kiusaaminen. Henkinen kiusaaminen voi tapahtua suorasti tai epäsuorasti. Suoraan tapahtuva henkinen kiusaaminen voi olla esimerkiksi haukkumista, nimittelyä, uhkailua tai kiristämistä. Epäsuora henkinen kiusaaminen voi taas olla pahan puhumista toisen selän takana, perättömien juorujen levittämistä, epäsuoraa vihjailua, monimerkityksellisiä viestejä, äänenkäytön pilkallisia vivahteita tai nopeasti vaihtuvia monitulkintaisia ilmeitä, eleitä ja katseita, joita ulkopuolisen voi olla vaikea huomata. (Hamarus 2012, 17.)

Sosiaalisella kiusaamisella kiusaaja pyrkii vaikuttamaan uhrin ystävyys- ja vuorovaikutussuhteisiin. Tämä voi tapahtua esimerkiksi ystävyys-suhteita manipuloimalla ja eristämällä ryhmästä tai yhteisöstä. Eristämistä tapahtuu kouluympäristön lisäksi myös internetissä, jossa oppilaat voivat olla yhteydessä toisiinsa esimerkiksi sosiaalisen median kautta. Sähköiset viestimet ovat tarjonneet uuden ympäristön kiusaamiselle. Nykyään juorut ja perättömät puheet, asiattomat videot ja kuvat leviävät netin välityksellä. (Hamarus 2012, 12.) Sähköisissä viestimissä tapahtuvaan kiusaamiseen tulen palaamaan tässä luvussa myöhemmin.

Sanallinen kiusaaminen. Sanallisella kiusaamisella tarkoitetaan toiselle oppilaalle sanoin aiheutettua pahaa mieltä. Se voi olla esimerkiksi haukkumista, nimittelyä, pilkkaamista, ivaamista, uhkailua tai halventavaa tapaa puhua toisesta. Tutkijat ovat nimittäneet sanallista kiusaamista myös verbaaliseksi aggressioksi, joka tarkoittaa haukkumista, uhkailua ja pilkkaamista (Kaukianen 2002, 118). Sanallinen kiusaaminen voi olla myös esimerkiksi juorujen levittämistä, jolloin puhutaan epäsuorasta kiusaamisesta (Salmivalli 2010). Sanalliseen kiusaamiseen voi kuulua eleitä, matkimista ja pientä tönimistä, jonka tarkoituksena on vahvistaa kiusaamista. Tekojen tarkoituksena on tehdä selväksi kiusaajan valta-asema yhteisössä ja osoittaa halveksuntaa kiusattua kohtaan. Esimerkiksi nimittely voi olla kiusaajan tapa puolustautua itse kiusaamiselta. Yhteisössä, jossa monet oppilaat pelkäävät joutuvansa itse kiusatuksi, nimittely voi olla yhteisön tapa viestiä pelosta. Sanallinen kiusaaminen voi pysyä sellaisenaan tai kehittyä laajemmaksi prosessiksi. Tällöin haukkumiseen käytetyt termit kovenevat ja laajenevat esimerkiksi niin, että ulkopuolisetkin henkilöt voivat alkaa ajatella nimittelyn merkitysten olevan totta. Samalla kiusaamiseen liitetään uusia muotoja kuten eristämistä ja fyysistä väkivaltaa. (Hamarus 2008, 46.)

Syrjiminen ja eristäminen. Syrjiminen ja eristäminen tarkoittavat poissulkemista ryhmästä tai yhteisöstä. Tämän tyyppinen kiusaaminen alkaa yleensä syrjimisestä ja etenee eristämiseksi. Kun kiusaaminen on ainoastaan syrjimistä, sitä on vaikea havaita. Syrjimisessä on yleensä kyse vain siitä, että oppilas jätetään porukan ulkopuolelle (Bliding 2004, 125–131). Syrjitty oppilas voi olla mukana kaverijoukossa, mutta häntä ei oteta huomioon ja hänestä voidaan puhua pahaa selän takana. Tyypillistä on, että kiusatusta tehdään ryhmässä jollain tapaa epähaluttu ja ”likainen”. Lisäksi häntä pyritään nöyryyttämään ja jättämään yksin (Herkama

2012). Syrjimisessä ongelman havaitsemista vaikeuttaa myös se, että syrjimisen kohteeksi joutunut oppilas saatetaan ottaa niin sanotuksi ”tilapäiseksi ystäväksi”. Tällainen tilanne saattaa ilmetä esimerkiksi silloin, kun jonkun kaveri on sairas. Syrjimisen syynä on yleensä erottuminen luokassa vallitsevasta kulttuurista. Oppilailla on nuorisokulttuurista tulevia ihanteita, jotka näkyvät esimerkiksi pukeutumisessa tai kehoideaaleina. Esimerkiksi hoikkuudella on paljon hyväksytympää kuin lihavuus. Tällaiset nuoren identiteettiin vaikuttavat asiat voivat johtaa ryhmän ulkopuolelle jättämiseen ja keskusteluun yhteisössä. Keskustelu vahvistaa yhteisön käsitystä vallitsevasta kulttuurista ja syrjityn eroista verrattuna muihin. (Hamarus 2008, 47–48.)

Eristämiseen kuuluu usein inhoon liittyviä asioita. Kiusattu on jollain tapaa vastenmielinen. Eristäminen voi liittyä myös kiusatun omaisuuteen esimerkiksi niin, että muut ajattelevat kiusatun tavaroiden olevan likaisia, eikä kukaan halua koskea niihin. Eristäminen voi olla myös fyysistä, jolloin muut haluavat paeta kiusatun luota tämän nähdessään. Tällainen käyttäytyminen leviää helposti yhteisössä ja johtaa lopulta siihen, että yksilö on eristetty muista oppilaista. Mikäli koulut korostaisivat yhteishenkeä ja sosiaalista käyttäytymistä, kiusaaminen tulisi vähenemään. Yhteisöllisyyden puute aiheuttaa kiusaamisen lisääntymistä (Pellegrini 2001, 66–67). Tosin suomalaisessa kouluyhteisössä onkin tehty paljon töitä juuri yhteishengen ja yhteistoiminnan kehittämiseen viime vuosikymmenenä, ja myös perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa (2014) asiaan on kiinnitetty huomiota. Yksilön lisäksi myös luokkaa voidaan eristää yksikkönä. On olemassa tapaus, jossa englanninkielistä luokkaa alettiin syrjiä kielen erikoisuuden vuoksi. Vaikka oppilaat osasivat puhua myös suomea, vieraan kielen käyttöä pidettiin omituisena ja tästä syystä heidän kanssaan ei ystävästyty. (Hamarus 2008, 47–35.)

Äkillinen fyysinen päälleikäminen. Äkillinen fyysinen päälleikäminen tarkoittaa hakkaamista, lyömistä, tönimistä potkimista tai muuta vastaavaa fyysisesti vahingoittavaa toimintaa. Fyysinen väkivalta tai fyysinen aggressio voi alkaa ilman mitään varsinaista syytä. Se voi olla kiusaamisen alkutilanne tai pitkään jatkuneen kiusaamisen lopputulos. Fyysinen väkivalta on yleensä niin näkyvää, että se on helppo huomata ja siihen on myös helppoa puuttua. Lisäksi tällaisesta kiusaamisesta jää näkyviä todisteita, kuten mustelmia, haavoja,

revengeä vaatetta, ruhjeita tai rikkinäisiä tavaroita. (Hamarus 2008, 53–56.) Fyysinen väkivalta on selvästi yleisempää poikien kuin tyttöjen keskuudessa. (Gordon 2001, 109–110).

Prosessikiusaaminen. Prosessikiusaamisessa kiusaaminen alkaa vähän kuin huomaamatta ja kehittyy kohti huippua. Huipulla tarkoitan kiusaamisen kärjistymistä. Joko kiusattu oppilas tuo kiusaamisen esiin tai kiusaamiseen puututaan automaattisesti, koska se on niin näkyvää. Prosessiin kuuluvat testaaminen, nimittely ja vieroksunta, haukkuminen, töniminen ja eristäminen sekä fyysinen päällekkäyminen ja eristäminen koko yhteisöstä. Esimerkiksi uuden luokan muodostuessa oppilaat tarkkailevat toisiaan ja eroavaisuudet huomataan helposti. Erilaisuus on yleensä syynä kiusaamisen aloittamiselle, koska nuorten maailmassa on tärkeää myötäillä nuorisokulttuuriin liittyviä normeja. Kun muihin verrattuna erilainen oppilas on valittu, hänelle aletaan piikitellä ja kuittailla erilaisuudesta. Tästä vaiheesta käytetään nimitystä testaaminen. (Hamarus 2008.) Suositut ja vahvat kiusaajat luovat koko ajan uusia nimityksiä ja mielikuvia kiusatusta, ja näin kiusatusta syntyy uusia tarinoita sekä kiusatun identiteetti muuttuu (Björkqvist 1992; Kaski & Nevalainen 2017). Samalla myös kiusaajien kannattajajoukko kasvaa. Kiusaamisen ylläpitäminen vaatii yhä kovempia keinoja ja mitä pidemmälle prosessi etenee, sitä fyysisemmäksi kiusaaminen muuttuu. Lopulta edetään tilanteeseen, jossa kiusaaminen kulminoituu väkivaltaisuuteen tai kiusatun räjähtämiseen. Tämä tarkoittaa jonkinlaista kiusatun epätoivoista tekoa, jolla hän pyrkii saamaan aikuiset tajuamaan tilanteen. (Hamarus 2008, 56–65.)

Ärsyttävä kiusaaminen. Ärsyttävässä kiusaamisessa on kyse siitä, että kiusattu oppilas on jostain syystä muiden mielestä ärsyttävä ja joutuu tämän vuoksi kiusatuksi. Vastuu kiusatuksi tulemisesta katsotaan olevan muita ärsyttävällä oppilaalla. Yleensä tapahtuu niin, että ärsyttävä oppilas pyrkii mukaan ryhmään, mutta hänet torjutaan toistuvasti. Lopulta tilanne ajautuu siihen, että ärsyttävää oppilasta satutetaan, jonka jälkeen seuraa kantelua ja valittamista opettajille. Ärsyttävä oppilas eroaa kiusatun stereotypiasta olemalla äänekkäs ja tuomalla omaa osaamistaan esiin yhteisön syrjimisestä huolimatta. Ärsyttävän oppilaan piirteisiin kuuluu myös nopean ystäväystymisen tarve. Tämä tarkoittaa, että oppilas tulkitsee todella pienetkin ystävyden eleet, kuten katseet ja hymyilyn merkitseviksi ja alkaa lähestyä toisia epäilemättä. (Hamarus 2012.) Hän pyrkii jatkuvasti tulemaan osaksi ryhmää, josta joutuu toistuvasti ulos. Pyrkiminen alemmasta asemasta ylemmäs koetaan ärsyttäväksi. Näin

oppilas rikkoo ryhmän välillä olevaa sosiaalista tilaa koskevaa oletusta pyrkimällä ryhmään, joka ei halua häntä mukaan jäseneksi (Roman & Taylor 2013).

Suhdekriisi. Suhdekriisi tarkoittaa kiusaamistilannetta, jossa kiusaaja ja kiusattu ovat saattaneet olla hyviä kavereita keskenään, mutta heidän väliseen ystävyysuhteeseen on ulkopuolisesta tekijästä johtuen tullut kriisi. Suhdekriisissä kiusaamiseen liittyy usein kolmas henkilö, joka jollain tapaa vaikuttaa kahden henkilön väliseen suhteeseen. Suhdekriisi voi myös alkaa ilman kolmatta osapuolta. Syynä voi tällöin olla esimerkiksi jokin persoonallisuuden piirre, joka jostain syystä alkaa ärsyttää toista. Tyttöjen keskuudessa suhdekriisissä on yleistä, että osapuolet alkavat puhua pahaa toisen selän takana ja kerätä kannattajia ympärilleen. Suhdekriisin alkamiseen yleinen syy ovat seurustelusuhteiden ongelmat. Voitaisiin kuvitella tilanne, jossa toinen parhaista kavereuksista eroaa poikaystävästään ja toinen aloittaa uuden suhteen saman pojan kanssa. (Hamarus 2012, 15.)

Saippaus. Saippaus eli sähköinen kiusaaminen tai e-kiusaaminen on käsitteenä johdettu englannin kielisestä sanasta *cyberbullying*. Patchinin ja Hindujanin (2010) mukaan cyberbullying on tarkoituksellisesti toistuvaa, tuottaa kiusatulle harmia ja tapahtuu sähköisen laitteen välityksellä. Mannerheimin lastensuojeluliitto (2014) taas määrittelee sähköisen kiusaamisen sosiaaliseksi ja henkiseksi kiusaamiseksi, joka tapahtuu sähköisessä ympäristössä. Kiusaamistilanteisiin saattaa liittyä myös fyysistä väkivaltaa. Saippaus voidaan jakaa kännykkäkiusaamiseen ja nettikiusaamiseen. Kännykkäkiusaamisen muotoihin kuuluvat pilasoitot, loukkaavat puhelut ja viestit, uhkailu ja kiristäminen, haukkuminen sekä salaviestit ilman lähettäjä tietoja. Kamerat kännyköissä mahdollistavat nykyään helposti kiusatun kuvaamisen. Hänestä voidaan esimerkiksi ottaa salaa videoita liikuntatunnin jälkeen suihkussa, minkä jälkeen videot laitetaan nettiin. Nettikiusaamisen muotoja ovat esimerkiksi pilkkaavien kuvien tai uhkaavien viestien lähettäminen, juorujen, henkilökohtaisten tietojen ja pilkkaavien viestien levittäminen, valokuvien tai videoiden manipuloiminen tai toisen nimimerkillä esiintymistä nettiyhteisössä. (Hamarus 2008, 70–71.)

Saippauksessa keskeistä on kiusatusta kerrotut tarinat ja juorut. Netti- ja kännykkä kiusaaminen on helppoa, eikä se vaadi paljon muuta kuin muutaman napin tai hiiren

painalluksen. Kiusaaminen on yleensä julmempaa, koska sähköinen ympäristö mahdollistaa nimettömänä esiintymisen. Netin kautta kiusaaja tavoittaa kiusatun vuorokauden ympäri, kiusaajalla on rajoittamaton yleisö, eikä aikuisia ole lähellä valvomassa. Pahimmillaan saippaus voi edetä jopa lapsen hyväksikäyttöön. (Hamarus 2008, 72.)

2.2 Sukupuolten väliset erot koulukiusaamisessa

Poikien ja tyttöjen aggressiivisuus eroavat keskenään. Miehillä ja pojilla ovat tyypillisempiä niin sanalliset kuin fyysiset suorat kiusaamisstrategiat (Wolke, Woods, Stanford & Schulz 2001). Poikien kiusaaminen on siis yleensä nimittelyä, potkimista, lyömistä tai haukkumista. Vastaavasti tytöille tyypillisempi kiusaamisen muoto on epäsuora kiusaaminen, johon kuuluvat esimerkiksi manipulaatio ja juoruaminen toisen selän takana sekä ryhmän ulkopuolelle jättäminen. (Salmivalli 1998, 35–45.) Epäsuora kiusaaminen on tytöillä yleisempää, mikä saattaa johtua osaksi tyttöjen aikaisemmasta sosiaalisen älykkyyden kehitymisestä. (Macklem 2003, 55–70). Sekä tyttöjen että poikien yleisin kiusaamisen muoto on sanallinen kiusaaminen, joka tarkoittaa siis nimittelyä, haukkumista ja vastaavaa ilkeää sanallista käyttäytymistä (Sainio 2008; Wolke ym. 2001). Kokonaisuudessaan pojat kohtaavat kiusaamista enemmän ja ovat tyttöjä useammin osallisina kiusaamiseen (Gendron, Williams & Guerra 2011, 160).

Tyttöjen kiusaamista voi olla vaikeampi huomata kuin poikien kiusaamista. Epäsuora kiusaaminen on varsin hienovaraista, eikä oppilaiden välisiä sanattomia viestejä, kuten ilmeitä, eleitä, katseita, juoruilua ja kuiskuttelua ole helppoa havaita (Salmivalli 1998, 44–45). Selvä ero tyttöjen ja poikien välisessä kiusaamisessa on kiusaamisen äänekkyyys. Poikien kiusaaminen on usein äänekkästä ja meluisaa, kun taas tyttöjen kiusaaminen hiljaista kuiskuttelua. Lähes äänetöntä kiusaamista on huomattavasti vaikeampi havaita kuin selvästi erottuvaa fyysistä kiusaamista (Harjunkoski & Harjunkoski 1994, 26). Mainittava on myös, että kohdatessaan kiusaamista tytöt kertoivat siitä poikia useammin ulkopuoliselle henkilölle (Hunter, Boyle & Warden 2004).

Salmivallin (1998) mukaan tyttöjen ja poikien kiusaamistapojen erojen taustalla ovat sosiaalisen älykkyyden erot, vertaisryhmien erilaiset toimintatavat ja sukupuoliin liittyvät

kulttuurisidonnaiset normit. Suuremmasta sosiaalisesta älykkyydestä johtuen tytöillä on mahdollisuus käyttää epäsuoran kiusaamisen tapoja paremmin kuin pojat. Tytöt pystyvät käyttämään vuorovaikutustaitoja ilkeiden päämääriensä saavuttamiseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että tytöillä on poikia edistyneempi kyky löytää kiusatun heikot kohdat. Lisäksi tyttöjen vertaissuhteet mahdollistavat manipulatiivisen käyttäytymisen paremmin kuin poikien. Tytöt keskustelevat, omistautuvat ja kertovat salaisuuksia toisilleen, mikä mahdollistaa kiusaamisen kohdistumisen todella herkkiin asioihin. Myös kulttuurissa vallitsevat normit ja sukupuoliroolit vaikuttavat tyttöjen hillitympään käyttäytymiseen ja tästä johtuen he eivät käytä aggression ilmaisemiseen niin avoimia keinoja. (Salmivalli 1998.)

Gropperin ja Froschlin (2000) tekemä tutkimus, jossa tutkittiin tyttöjen ja poikien välisiä eroja koulukiusaamiseen liittyen osoittaa, että poikien kiusaamistavat ovat tyttöjen kiusaamistapoihin verrattuna aggressiivisempia. Samassa tutkimuksessa selvisi myös, että pojat kiusaavat kolme kertaa enemmän kuin tytöt. Pojat kohdistavat kiusaamisen molempiin sukupuoliin, kun taas tytöt kiusasivat enimmäkseen tyttöjä. Sealsin ja Youngin (2003) mukaan yksin kiusaavat henkilöt kohdistavat kiusaamisen yleensä samaa sukupuolta olevaan henkilöön. Tyttöjen ja poikien muodostamat kiusaajaryhmät taas kiusaavat molempia sukupuolia. Tutkimuksessa selvisi hieman yllättäen, että sekaryhmiin kuului enemmän tyttöjä kuin poikia. Sukupuolten välisiä eroja tarkasteltaessa on tärkeää huomioida, että kiusaamistavat sekoittuvat sukupuolesta riippumatta. Kyse on aina yksilöistä, eikä ole totuudenmukaista luokitella kiusaamistapoja vain sukupuolen mukaan. Esimerkiksi pojat kiusaavat myös epäsuorilla ja tytöt suorilla tavoilla. Poikkeustapauksia löytyy aina, mutta tutkimustiedon perusteella voidaan kuitenkin todeta, mikä on tyypillisempää tytöille tai pojille.

2.3 Koulukiusaamisen syitä ja seurauksia

Useiden tutkimusten mukaan yleisin syy kiusaamiselle on oppilaan ulkoinen poikkeavuus valtajoukosta. Pojilla erityisesti fyysinen heikkous ja hento ruumiinrakenne ovat riskitekijöitä kiusatuksi joutumiselle. Tytöillä taas ylipainon on havaittu olevan selvästi yhteydessä kiusaamiseen (Frisen, Jonsson & Persson 2007; Luopa, Pietikäinen & Jokela 2006, 28; Olweus 2003.) Koulukiusaamisessa onkin keskeistä juuri poikkeavuus ja erilaisuus joukosta, koska on

kyse ryhmäilmiöstä ja ryhmän jäsenet pyrkivät yhdenmukaisuuteen (Hamarus & Kaikkonen 2008). Tämän vuoksi poikkeavuudet ovat helppoa havaita ryhmässä ja niitä pyritään aktiivisesti poistamaan. Riippuen koulusta ja ryhmän omista arvostuksista, ryhmä päättää millaiseen erilaisuuteen kiinnitetään huomiota. (Hamarus 2008, 27–33; Teräsaho & Salmivalli 2003.)

Suomalaisessa mediassa on väitetty, että koulukiusaaminen johtuisi turhautumisesta ja epäonnistumisen tunteesta koulussa. Tämä ei kuitenkaan Olweuksen (1978) ja muiden aikaisempien tutkimusten mukaan pidä paikkaansa. On mielenkiintoista, että hieman myöhempien tutkimusten mukaan myöskään poikkeava ulkonäkö ei saanut aikaan kiusaamisen aloittamista (Olweus 1992). Pikas (1990) puolestaan kertoo nimenomaan poikkeavan ulkonäön saavan oppilaat testaamaan ja ottamaan kontaktia toiseen oppilaaseen. Ulkonäön perusteella oppilas tekee luokittelua perustuen siihen reaktioon, minkä ulkonäkö herättää. Testaaminen voi olla kevyttä irvailua ja kiusoittelua, joka on ihan tavallista jokapäiväisessä koulumaailmassa. Jos ilmenee tilanteita, joissa oppilaan luokittelu ei vastaa käynnissä olevaa tapahtumaa, syntyy dissonanssi eli kognitiivinen epäjohdonmukaisuus. Tilanne voisi olla esimerkiksi sellainen, että arka ja heikko oppilas vaikuttaa opettajan seurassa vahvemmalta. Tällöin muut oppilaat jatkavat testaamista ja se voi olla kiusaamisen laukaiseva tekijä. (Pikas 1990, 70–73.) On myös esitetty, että ulkoinen poikkeavuus aiheuttaa kiusaamista, jos se on itse aiheutettua. Esimerkiksi vammaisuuden katsotaan olevan ominaisuus, johon ei voi itse vaikuttaa. Ylipaino taas koetaan itse aiheutetuksi ongelmaksi. (Salmivalli 1998, 85.) Tosin on otettava huomioon, että edellä mainitut tutkimukset on tehty kauan aikaa sitten, eivätkä sisällä välttämättä aivan uusinta tutkimustietoa. On silti hyödyllistä tietää vanhojakin teorioita, joiden pääperiaatteet eivät ole juurikaan muuttuneet.

Kanadassa tehty tutkimus tukee väitettä siitä, että ylipaino vaikuttaa riskiin joutua kiusatuksi. Tässä tutkimuksessa selvisi, että 11–16-vuotiaat lapset, joilla on korkea painoindeksi joutuivat useammin kiusatuksi kuin saman ikäiset normaalipainoiset lapset. Kiusaamistavoista ylipainoiset lapset kokivat eniten sanallista kiusaamista. (Janssen ym. 2004.) Tutkimusten mukaan kiusaajia ja kiusattuja erotteleva ainoa poikkeavuus on fyysinen vahvuus. Kiusaajat ovat järjestään vahvempia ja kiusatut heikompia kuin lapset yleensä (Olweus 1992, 32–33). Pikasin (1990) mukaan opettajien vastausten perusteella kiusaamisen uhrin ominaisuuksista löytyy kaksi selkeästi erottuvaa syytä kiusaamiselle: poikkeavuus joukosta ja pelokkuus. Eli

mikäli uhri on poikkeavuutensa lisäksi myös arka, riski joutua kiusatuksi kasvaa merkittävästi (Pikas 1990, 63–64).

Kiusatulle on usein ominaista heikot sosiaaliset taidot, jonka vuoksi hän altistuu helpommin kiusaamiselle. Hän saattaa olla puolustuskyvytön ja viestiä ryhmälle avuttomuuttaan. Samaan aikaan kiusattu on yleensä passiivinen uhri, joka antaa helposti periksi kiusaajalle. Heikko itsetunto ja kielteinen kuva itsestä voivat kuulua myös kiusatun persoonallisuuden piirteisiin. (Fox & Boulton 2005; Olweus 2003.) Pieni osa kiusatuista saattaa olla myös itse kiusattuja. Tällaiselle henkilölle tyypillisiä ominaisuuksia ovat äkkipikaisuus, aggressiivisuus ja yliaktiivisuus. Hänen käyttäytymisensä on yleensä provosoivaa ja hän saa kaverinsa helposti ärsyyntymään. (Fox & Boulton 2005; Sohlberg, Olweus, & Enderssen 2007) Enimmäkseen kiusaaja-uhrit ovat poikia (Sohlberg ym. 2007; Luopa, Pietikäinen & Jokela 2006, 15).

Vallanhalua ja pelkoa on myös esitetty kiusaamisen syiksi. Kiusaajalla on tarve käyttää valtaa ja alistaa muita heikompia oppilaita pelon kautta. Toisaalta pelko liittyy myös läheisesti itse kiusaajaan. Hän pelkää menettävänsä asemansa ja pyrkii keinoja kaihtamatta säilyttämään sen itsellään. (Höistad 2001, 64–67.) Kiusaamisen syy voi myös olla se, että kiusaaja pyrkii etsimään kohdetta, johon voisi purkaa vihansa. Koulukiusaajalle on ominaista itsensä korostaminen ja hän pyrkii saamaan ympäristöstään jatkuvasti palautetta, joka tukisi hänen asemaansa ryhmässä. Kiusaajalla on yleensä kova tarve alistaa, päteä ja hallita, minkä kautta hän pyrkii peittämään epävarmuuttaan ja heikkouksiaan. (Fröjd, Kaltiala-Heino & Marttunen 2006, 20; Salmivalli 1998, 140.) Kiusaajan oikeudenmukaisuuden ja empatian taju ovat heikompia ja asenne väkivaltaan sallivampi kuin muilla ikätovereilla (Fröjd ym. 2006, 20; Macklem 2003, 46). Lisäksi lapsuudessa vanhemmilta saatu fyysinen kuritus lisää riskiä tulla kiusatuksi tai kiusaajaksi (Luopa ym. 2008, 23).

Koulukiusaamisen on monesti todettu olevan negatiivisesti yhteydessä ihmisen kehitykseen ja kasvuun. Se on yhteydessä huonoon koulumenestykseen ja viihtyvyyteen koulussa (Hamarus & Kaikkonen 2008), koulupelkoon sekä keskittymisvaikeuksiin (Boulton, Trueman & Murray 2008). Kiusaajalla ja kiusatulla on todettu olevan enemmän itsetuhoisia ajatuksia ja sosiaalista ahdistuneisuutta kuin kiusaamiseen osallistumattomilla oppilailta. (Meland, Rydning, Lobben, Breidablik & Ekeland 2010). Lisäksi masentuneisuuden on todettu olevan selvästi yhteydessä

koulukiusatuksi joutumiseen. Kiusaajalla ja kiusatulla esiintyy myös enemmän syömishäiriöitä. (Kaltiala-Heino ym. 1999, 2000; Välimaa 2004, 38.) Salmivallin (2005, 54) mukaan koulukiusaamisen pitkäaikaisvaikutuksia tutkittaessa on havaittu, että masentuneisuus ja kielteiset käsitykset muista ihmisistä ovat yleisempiä kiusaamisen kanssa tekemisissä olleilla. koulukiusaaminen nuorena onkin siis yhteydessä psyykkisiin ongelmiin myös aikuisena (Kestilä ym. 2007).

Kiusaaminen voi uhrin kannalta ulottua jopa hänen yksityiselämäänsä asti ja vaikuttaa myös lähipiiriin hyvinvointiin (Harjunkoski & Harjunkoski 1994). Fyysisen väkivallan jäljet ovat silmännähtävän selvät, mutta vähintään yhtä tuhoisaa jälkeä tekevät sosiaalinen ja henkinen kiusaaminen. Esimerkiksi pitkään jatkuva sanallinen kiusaaminen on suuri uhka uhrin itsetunnolle (Byrne 1994, 44). Uhrin kannalta yksi ikävimmistä kiusaamisen vaikutuksista on perusturvan tunteen katoaminen, jonka myötä myös luottamus muihin ihmisiin horjuu eikä kouluympäristö tunnu enää turvalliselta. Tämän myötä kiusattu menettää asemansa ryhmässä ja sosiaaliset suhteet katkeavat, joka johtaa lopulta yksinäisyyteen. Voidaan jopa ajatella, että uhri menettää ihmisarvonsa, koska kiusaajille ja sivustaseuraajille hän ei merkitse yhtään mitään eikä hänen tekojaan arvosteta ja kunnioiteta. Tällaisesta epäkunnioituksesta ja eristämisestä seuraa helposti itsetunto-ongelmia, mikä saattaa lopulta johtaa vakavampiin mielenterveyden häiriöihin kuten masennukseen. (Holmberg-Kalenius 2008, 32–44)

Koulukiusaamisen seurauksia voidaan tarkastella niin yksilön kuin yhteisön näkökulmista. Yhteisön näkökulmasta tarkasteltuna ongelmia on havaittavissa koko oppilasryhmän käyttäytymisessä. Ryhmään syntyy kiusaamisen vaikutuksesta jännitteitä ja pelkoa, mikä vaikuttaa keskeisesti luovaan työskentelyyn ja esiintymiseen luokan edessä. Oppilaat pyrkivät välttämään kiusatuksi joutumista ja tämä johtaa myös siihen, ettei kiusaamiseen puututa oppilaiden toimesta. Käyttäytymisessä pyritään tekemään kaikki juuri päinvastoin kuin kiusattu oppilas tekisi. Näin päinvastaisista ominaisuuksista tulee tavoiteltavia ja ihannoituja päämääriä. Tällaiset piilevät käyttäytymismallit voivat antaa ryhmän ulkopuoliselle väärän kuvan ryhmän yhteishengestä. Hyvin yhteen toimivan näköinen ryhmä voikin siis todellisuudessa perustua yhden oppilaan kiusaamiselle ja syrjinnälle. (Hamarus 2008, 75–78.)

3 KOULUKIUSAAMINEN RYHMÄILMIÖNÄ

Koulukiusaamiseen kuuluu olennaisesti ryhmän vaikutus ja vuorovaikutussuhteet ryhmän sisällä. Erilaiset ryhmäprosessit saattavat vaikuttaa yksilön aggressiivisuuteen ja tämän vuoksi täytyy ymmärtää, mikä merkitys ryhmällä on yksilön käyttäytymiselle. Koulukiusaaminen on sosiaalinen tilanne ja siihen vaikuttavat ryhmämekanismit toimivat niin koko luokkaryhmän kuin koululuokkien muodostamien pienryhmien tasolla. Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä kuvaa kiusaamista, jossa useiden oppilaiden aggressiivinen käyttäytyminen kohdistuu yhteen oppilaaseen. (Salmivalli 1998.) Poikien on todettu joutuvan useammin ryhmäkiusaamisen kohteeksi kuin tyttöjen (Craig & Pepler 1997; Jeffrey, Miller & Linn 2001).

Keskeisimpiä koulukiusaamiseen vaikuttavia ryhmämekanismeja ovat mallioppiminen ja syyllisyyden ja vastuun jakautuminen. Mallioppiminen tarkoittaa sitä, että oppilailla on esimerkiksi positiivisia käsityksiä kiusaajan roolista luokan vahvimpana ja rohkeimpana henkilönä. Tämä johtaa siihen, että aggressiivista käyttäytymistä aletaan ihannoida ja oppilas haluaa itsekin tavoitella ihailemaansa statusta. Väkivaltaisista malleista voidaan saada vaikutteita televisiosta tai tietokonepeleistä. Vastuun ja syyllisyyden jakautumisessa on kyse siitä, että kiusaajia ollessa useita, henkilökohtaista vastuuta tai syyllisyyttä ei kiusaamisessa tunneta lainakaan. Tämä tarkoittaa sitä, että kiusaamisen aloittamisen kynnyksessä vastuuntuntemus laskee huomattavasti, kun kiusaajalla on monta kannattajaa. (Olweus 1992, 43–45.)

Pikas (1990) on analysoinut kiusaamisen ryhmädynamiikkaa ja siihen vaikuttavia tekijöitä kolmiportaisen mallin avulla. Kolme ryhmädynamiikan osa-aluetta ovat dissonanssi, viholliskuvat ja vahvistaminen. Dissonanssissa on kyse kahden vaikutelman keskinäisestä ristiriidasta ja epäjohdonmukaisuudesta. Ristiriita syntyy silloin, kun tietystä oppilaasta tehdyt kaksi havaintoa ovat keskenään ristiriidassa. Silloin oppilasta ei voida luokitella ja kategorisoida mihinkään rooliin, mikä voidaan kokea uhkana ja tästä syystä testaamista ja hännäämistä jatketaan edelleen. Toiset oppilaat herättävät enemmän dissonanssia, minkä vuoksi he ovat vaarassa joutua käyttäytymistavoistaan riippuen kiusaamisen kohteeksi.

Viholliskuvat kuuluvat voimakkaimpiin yksittäisiin tekijöihin, jotka aiheuttavat ryhmän aggressiivisen käyttäytymisen yhtä oppilasta vastaan. Kyse on siis kiusaajan uhrista

muodostamasta käsityksestä, joka antaa syyn hyökätä uhria vastaan. Viholliskuvat voidaan jakaa vapaasti liikkuviin viholliskuviin ja objektiivisiin viholliskuviin. Vapaasti liikkuvissa viholliskuvissa kiusaaminen perustuu erityisesti kiusaajan omille mielikuville. Tämä tarkoittaa sitä, että kiusaajalla on taipumus nähdä toiset ihmiset alempiarvoisina tai uhkana. Objektiivisessa viholliskuvassa on kyse siitä, että jotakin oppilasta kiusataan tämän ominaisuuden tai käyttäytymisen takia. Tilanteen edetessä uhria aletaan pitää ryhmän vihollisena. On myös mainittava, että viholliskuvat voivat yhdistyä ja vaikuttaa samanaikaisesti. (Pikas 1990.)

Käyttäytymisen vahvistaminen tarkoittaa ryhmän jäsenten tietoista tai tiedostamatonta hyväksyntää kiusaamiselle. Tämä ryhmämekanismi on kiusaamisen jatkumiselle olennaisin asia, koska ilman vahvistamista kiusaaja ei saa tukea toiminnalleen. Käyttäytymisen vahvistamisen syitä ovat esimerkiksi ryhmäpaine tai kiusaajien rohkeuden ja voimakkuuden suosiminen. Vahvistamiseen liittyy myös oleellisesti vastuun jakautuminen. (Pikas 1990.) Myös Höistad (2001) pitää ryhmän reaktiota yhtenä ratkaisevimmista tekijöistä kiusaamisen jatkumiselle. Hän vertaa koulukiusaamista työpaikkakiusaamiseen, joka alkaa yleensä pahojen juorujen levittämällä. Mikäli pahat puheet eivät saa muiden vahvistusta, ne unohdetaan nopeasti.

3.1 Roolit koulukiusaamisessa

Oppilaat muodostavat koulussa ryhmän, joka jakautuu pienempiin luokkaryhmiin. Varsinkin alakoulussa luokkaryhmät voivat muodostua todella tiiviiksi yhteisöiksi, koska ryhmän jäsenet ovat tekemisissä keskenään lähes päivittäin useita tunteja. Ryhmää ohjailevat yhteisesti sovitut tai piilevästi syntyneet käytännöt ja normit. Ryhmällä on yleensä yhteinen tavoite ja ryhmän jäsenille kuuluu erilaisia tehtävänjakoja ja rooleja. (Aho & Laine 2004.) Ryhmän toiminta perustuu vuorovaikutukseen sekä sosiaalisiin taitoihin ja havaitsemiseen. Havaitsemisen kautta ryhmään kuuluvat jäsenet tekevät tulkintoja ja päätelmiä toisistaan, mikä vaikuttaa siihen, millaisena he toisensa kokevat. Havainnointiprosessi on pääosin tiedostamatonta, vaikka sitä pystytään ohjaamaan haluttaessa tiettyyn suuntaan. (Aho & Laine 2004.)

Kiusaamisprosessiin kuuluu monia eri osapuolia. Roolit syntyvät yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa ja niitä säätelevät ryhmän jäsenten odotukset, sisäiset normit, tavat toimia ryhmässä sekä ryhmän jäsenten odotukset. Roolit saattavat pysyä samanlaisina tai muuttaa muotoaan kiusaamisprosessin edetessä. Yleensä tapahtuu niin, että samanlaisissa rooleissa toimivat lapset muodostavat keskenään kaverisuhteita ja pienryhmiä. (Salmivalli 1999, 24.) Esittelen seuraavaksi kiusaamisprosessiin kuuluvia rooleja ja niiden tehtäviä.

Uhri tai kiusattu on koulukiusaamisen kohteeksi joutunut nuori. Uhrin yleisiä persoonallisuuden piirteitä ovat pelokkuus, heikko puolustuskyky sekä huono itsetunto. Kiusaaja taas on koko kiusaamisprosessin aloittaja ja saa yleensä muitakin mukaan kiusaamisen tueksi. Kiusaaja on aktiivinen ja tekee jatkuvasti aloitteita kiusaamisen suhteen. Hän on niin sanottu kiusaamisen primus motor. (Salmivalli 2003, 33.)

Apuri on kiusaajan seuraaja, joka yrittää tukea kiusaajaa eri keinoin. Hän on enemmänkin seuraaja, joka ei itse tee aloitetta kiusaamiseen, mutta menee tarvittaessa kiusaamistilanteeseen mukaan. Vahvistaja tai kannustaja taas antaa kiusaajalle myönteistä palautetta olemalla yleisönä tai muulla tavalla kannustamalla kiusaajaa jatkamaan kiusaamista. Vahvistamiseen kuuluu myös se, että ulkopuolinen henkilö tulee katsomaan kiusaamistilannetta puuttumatta siihen. Lisäksi tyypillistä vahvistajan käyttäytymistä on naureskelu kiusaamiselle ja kiusaajan rohkaisu. (Huttunen & Salmivalli 1996, 433.)

Puolustaja on kiusatun puolella oleva henkilö, joka yrittää saada omalla toiminnallaan kiusaamisen loppumaan ja pyrkii täten vaikuttamaan kiusaajiin. Puolustajan rooli ei ole helppo, koska se vaatii rohkeutta olla eri mieltä kuin muut vaikutusvaltaiset ryhmän jäsenet. Puolustajalta vaaditaan vahvaa itsetuntoa ja tarvittaessa myös ryhmän suosiota (Soilamo 2006). Ulkopuolinen tai hiljainen hyväksyjä pyrkii pysyttelemään tilanteesta loitommalla ja olemaan tietoisesti huomaamatta kiusaamistilannetta. (Salmivalli 2003, 33.) Myös Olweus (1992, 36) on havainnut, että jotkut oppilaat osallistuvat kiusaamiseen pelkällä läsnäolollaan, eivätkä aloita kiusaamista. Hänen mukaansa oppilaat ovat tällöin passiivisia kiusaajia.

Kiusaamisprosessiin liittyvät roolit ovat melko pysyviä niin tytöillä kuin pojillakin. Vaikka sosiaalinen ympäristö muuttuisikin ja luokkaan tulisi esimerkiksi uusia oppilaita, roolit ovat

hyvin stabiilit. Intervention eli oppilaan uuteen ryhmään mukaan ottamisella on suuri merkitys. Esimerkiksi uuden oppilaan tullessa luokkaan, hyvällä interventiolla voidaan vaikuttaa huomattavasti kiusaamisen riskiin. (Salmivalli 1998, 77–78.) Suurin osa pääsee irti roolistaan iän myötä, mutta kiusaaminen voi joissain tapauksissa loppua sattumalta. Näissä tapauksissa kiusaajaryhmä saattaa hajota tai sosiaalisen ryhmän rakenne muuttua esimerkiksi uusien oppilaiden myötä. Kiusaamisen jatkuminen on kuitenkin todennäköisempää kuin sen loppuminen erityisesti sen vuoksi, että kiusatun rooli on pysyvä. (Salmivalli 2003, 23.) Oppilaat ovat tutkimusten mukaan suhteellisen tietoisia rooleistaan, mutta he usein vähättelevät aggressiivista toimintaansa ja korostavat vetäytymistä, joka on sosiaalisesti paljon hyväksyttävämpää kuin kiusaaminen (Salmivalli 1995, 370).

3.2 Tyypillinen kiusattu

Tyypillisen kiusatun tyypittelystä ollaan oltu montaa eri mieltä ja sen eettisyyttä on pohdittu. Esimerkiksi Penttilä (1994, 85–86) on suhtautunut kielteisesti kiusatun luokitteluun. Toisaalta tyypittely voi olla hyödyllistä, mikäli kouluissa halutaan tulevaisuudessa ehkäistä kiusaamista. Silti on kuitenkin oltava varovaisia erityisesti ulkonäköön ja persoonallisuuteen liittyvissä asioissa, eikä yleistämistä pitäisi näiden piirteiden perusteella tehdä. Useissa tutkimuksissa on havaittu, että kiusattu eroaa usein nuorten vallitsevasta kulttuurista luonteenpiirteiden ja ulkonäön osalta. Ulkonäkö ja luonteenpiirteet eivät ole ainoita syitä kiusatuksi joutumiselle, vaan syinä voivat olla esimerkiksi kiusatun perheeseen liittyvät asiat. Tällaisia asioita voivat olla vanhempien ammatti tai asuinpaikka. Joissakin tapauksissa kiusaaminen voi käynnistyä ilman mitään syytä.

Ruotsissa tehdyn tutkimuksen mukaan tyypillinen kiusattu on 7–9-vuotias alakoululainen poika tai tyttö, jonka käyttäytyminen ja ulkonäkö olivat erilaista muihin verrattuna. Tutkimuksessa haastateltiin göteborgilaisia lukiolaisia, joista 36 % mainitsi käyttäytymisen ja 40 % ulkonäön kiusatuksi joutumisen syyksi. (Frisen ym. 2007.) Hamaruksen ja Kaikkosen (2007) mukaan erilaisuudet ja poikkeavuudet ovat nuorten valtakulttuurin tavoiteltujen arvojen vastakohtia. Ulkonäön ja käyttäytymisen osalta tämä tarkoittaa esimerkiksi epämuodikkautta, ylipainoa, ujoutta ja hiljaisuutta. Erilaisuudesta seuraa arvostuksen laskemista ryhmän sisällä. Voidaan jopa puhua ihmisarvon menettämisestä. Tutkimukset

osoittavat, että lyhytkasvuisuus lisää kaksinkertaisesti riskiä joutua kiusatuksi (Voss & Mulligan 2000). Myös ylipaino on tutkimuksissa noussut esiin kiusaamisen riskitekijänä (Frisen ym. 2007; Luopa ym 2008, 28; Olweus 2003).

Hamaruksen väitöskirjan (2012) mukaan yleisin asia, joka johtaa kiusaamiseen on erilaisuus verrattuna vallitsevaan nuorisokulttuuriin. Tällaisia erikoisuuksia tai poikkeavuuksia ovat esimerkiksi ujous, hiljaisuus, arkuus ja herkkyyys. Lisäksi epähygieenisuus, ikä, viihtyminen yksin, sukupuoleen liittyvät odotukset, sairaudet ja vammat, etnisyys, uskonto, pätevyys ja osaaminen, koulumenestys sekä kiusatun sosioekonominen tausta vaikuttavat kiusaamiseksi joutumiseen. Nämä poikkeavuudet antavat syyn kiusaamiselle, koska niitä ei usein arvosteta nuorten kulttuurissa. (Hamarus 2006, 110–116.) Olweuksen näkemyksen mukaan kiusattu voi olla ahdistunut, arka ja huonon itsetunnon omaava henkilö, joka häpeää itseään ja tuntee arvottomuutta. Olweus (1992, 33–34) siis korostaa kiusatun persoonallisuuden piirteitä ulkonäön sijaan. Tosin on hyvä muistaa, että nykyään ulkonäköä korostetaan ja siihen liittyvät asiat ovat esillä enemmän kuin aikaisemmin esimerkiksi sosiaalisessa mediassa ja mainonnassa. Saattaakin olla, että ulkonäön merkitys koulukiusaamisessa lisääntyy.

3.3 Tyypillinen kiusaaja

Tyypillisimpänä kiusaajan piirteenä pidetään yleisesti hänen aggressiivisuuttaan kavereita ja aikuisiakin kohtaan. Kiusaajan asenne väkivaltaa ja väkivaltaista käyttäytymistä kohtaan on usein sallivampi kuin muiden saman ikäisten oppilaiden suhtautuminen. Kiusaaja on dominoiva ja impulsiivinen henkilö, jolla on yleensä ihan normaali itsetunto. Hänen empatiakykynsä on usein heikko, eikä hän anna arvoa kiusatulle. (Olweus 1992, 35–36; Juvonen & Graham 2004; Kaski & Nevalainen 2017.) Kiusaajat osaavat usein myös muuttaa käyttäytymistään tilanteen mukaan ja voivat vaikuttaa hurmaavilta ja ystävällisiltä (Kaski & Nevalainen 2017). Monissa tutkimuksissa on saatu tuloksia siitä, että kiusaajat ovat ryhmässä ”johtajatyyppejä”, joilla on tarve kontrolloida muita. Kontrollointi tuo kiusaajalle mielihyvää ja samalla he tavoittelevat suosituksen oppilaan asemaa luokassa. (Hamarus 2006, 108; Höistad 2003, 108.) Poikien keskuudessa on huomattu, että kiusaaja on usein fyysisesti vahvempi kuin muut oppilaat ja

kiusattu. Olweuksen (1992) mukaan fyysinen vahvuus ei kuitenkaan itsessään tee pojasta kiusaajaa, vaan ratkaisevaa on fyysisyyteen yhdistyvä aggressiivinen reaktiomalli.

Hyvin tyypillinen kiusaajan ominaisuus on myös se, ettei hän siedä toisten ihmisten erilaisuutta ja hän ärsyyntyy pienistäkin poikkeavuuksista. Kiusaaja on yleensä melko suosittu henkilö kouluyhteisössä ja hänen ympärillään on usein muutaman henkilön tukijoukko, joka antaa tukea kiusaamiselle. Suosio kuitenkin laskee, mitä vanhemmaksi oppilaat tulevat ja yhdeksännellä luokalla kiusaajan suosio on jo keskitasoa alemmaa luokkaa. Kiusaajalla on lisäksi suurempi riski ajautua aikuisiässä ongelmakäyttäjymiseen ja tekemisiin virkavallan kanssa kuin muilla tavallisilla oppilailla. (Olweus 1992, 35–37.)

Kiusaajat voidaan myös luokitella kahteen luokkaan, kun tarkastellaan kiusaamisen taustalla olevia päätekijöitä. Väliaikaisesta kiusaamisesta on kyse silloin, kun oppilas on esimerkiksi kokenut jonkin ison ja yllättävän muutoksen elämässään ja reagoi muutokseen kiusaamisen muodossa. Tällainen mullistava muutos voi olla vanhempien eroaminen, läheisen kuolema tai muutto uudelle paikkakunnalle. Kiusaaminen päättyy parhaimmassa tapauksessa siihen, että oppilas hyväksyy elämässään tapahtuvat muutokset ja ymmärtää käytöksensä taustalla olevat syyt. Väliaikaiseen kiusaamiseenkin on tietenkin puututtava, eikä vain odotettava kiusaajan sopeutuvan elämänsä muutoksiin. Joka tapauksessa tilapäistä kiusaamista vaikeampi on käsitellä kroonista kiusaajaa, jonka kiusaaminen saattaa perustua oppilaan menneisyydessä kokemiin kokemuksiin. (Hamarus 2008.)

Krooninen kiusaaja tarkoittaa henkilöä, joka on mahdollisesti kokenut aikaisemmin elämässään jonkin takaiskun tai on monesti itse joutunut kiusaamisen kohteeksi, hyväksikäytetyksi tai tuntenut olonsa hylätyksi. Heillä on usein voinut olla perheessään ongelmia, tai heiltä on vaadittu liian paljon lapsuudessa (Elliot 1989, 103–110). Tällaisilta oppilailta odotetaan usein hyvää menestystä koulussa ja harrastuksissa. Heitä ei kuitenkaan ole muistettu hyvästä työstään, eivätkä ole taten saaneet palkintoa menestyksestään. Tästä johtuen krooniset kiusaajat ovat usein persoonaltaan epävarmoja ja he tuntevat itsensä nöyryytetyiksi sekä kokevat alemmuuden tunnetta. He tuntevat, että ympäristö hyväksyy paremmin sellaiset henkilöt, jotka ovat vahvoja ja rohkeita. Muiden heikkouksia osoittamalla krooniset kiusaajat pyrkivät vahvistamaan omaa asemaansa yhteisössä. (Elliot 1989, 103–110.)

3.4 Koulukiusaaminen liikuntatunneilla

Kuten jo aiemmin mainitsin, koulukiusaamista liikuntatunneilla ei ole Suomessa tutkittu väitöskirjatasoisesti, mutta aiheesta löytyy muutama pro gradu -tutkielma sekä kansainvälistä tutkimusta. Tulen käsittelemään tässä luvussa liikuntatunneilla esiintyvää kiusaamista yleisyyden, syiden ja kiusaamisen muotojen näkökulmasta perustuen aiemmin tehtyihin pro gradu -tutkielmiin ja kansainväliseen tutkimukseen. Osa pro gradu -tutkielmista on melko vanhoja, mutta ne sisältävät kuitenkin arvokasta tietoa kiusaamisesta liikuntatunneilla.

Liikuntatuntien voisi ajatella olevan otollinen ympäristö kiusaamiselle, koska ympäristö vaihtelee ja opettajan rooli on erilainen kuin tavallisessa luokkaopetuksessa. Opettajan on vaikeampi havainnoida kaikkia oppilaita ison ympäristön vuoksi. Lisäksi liikuntatunteihin kuuluvat olennaisesti siirtymiset paikasta toiseen ja pukuhuoneet, jotka mahdollistavat valvomattoman tilan kiusaamiselle. (Aunola & Peltonen 2002, 60–66; Ojansuu 2015.) Liikuntatunnit tarjoavat otollisen tilaisuuden myös ruumiillisen koskemattomuuden rikkomiselle. On kuitenkin yllättävää, että tutkimuksissa käy ilmi, että kiusaaminen on liikuntatuntien aikana harvinaisempaa kuin muiden tuntien aikana. Tämä voi tosin johtua myös siitä, että liikuntatuntien määrä on merkittävästi vähäisempi kuin muiden aineiden tuntimäärät. (Penttiniemi 2006, 45.)

Tutkimusten mukaan kiusaamisen yleisyys on kasvanut liikuntatunneilla. Vuonna 1995 tehdyssä Marvailan tutkimuksessa noin 6 % yläkouluikäisistä tutkituista ilmoitti tulleen kiusatuksi liikuntatunnilla. Samasta tutkimuksesta käy ilmi, että kiusaaminen on harvinaisempaa kuin muilla oppitunneilla. Kiusaaminen on yleisintä välitunneilla, toiseksi yleisintä oppitunneilla, kolmanneksi koulumatkoilla ja vasta neljänneksi yleisintä liikuntatunneilla (Marvaila 1995). Muutamaa vuotta myöhemmin tehty Rädyn (1999, 27–36) tutkimus taas osoittaa, että tutkimuksen kohdejoukkona toimineet alakoulun 4–6-luokkalaisista 10% joutui kiusatuksi liikuntatuntien aikana. Prosenttiluvut kasvavat huomattavasti siirryttäessä 2000-luvulle. Tutkimuksen mukaan yläkouluikäisistä oppilaista pojista kiusatuksi oli joutunut 25 % ja tytöistä 15% (Penttiniemi 2006, 56). Aunolan ja Peltosen (2002, 60–66) tutkielman mukaan noin 40 % kuudennen luokan oppilaista on tullut joskus kiusatuksi

liikuntatuntien aikana. 2000- ja 1990-luvun tutkimuksia kuitenkin yhdistää se, että pojat kiusaavat ja joutuvat kiusatuksi tyttöjä useammin (Pentiniemi 2006, 57).

Oppilaat joutuvat kiusatuiksi enemmän ulkoliikunnassa kuin sisällä pidettävällä liikuntatunnilla, koska opettajan on vaikeampi havainnoida oppilasryhmää isommassa tilassa. Mielenkiintoinen havainto on, että kiusaamista esiintyy eniten palloilutuntien aikana. Palloilulajeissa painottuvat sekä joukkueen toiminta, että yksilön rooli joukkueen menestyksessä. Tämä lisää kiusaamisen mahdollisuuksia ja otollisuutta. (Aunola & Peltonen 2002, 66–75.) Aunolan ja Peltosen tekemässä tutkimuksessa (2002) tehtiin toinenkin mielenkiintoinen havainto, kun uinnissa havaittiin todella vähän kiusaamistilanteita. Uinti kuitenkin tarjoaa hyvät mahdollisuudet kiusaamiselle. Oppilaat joutuvat uima-asuissaan paljastamaan paljon omasta kehostaan, joka voi helposti johtaa haukkumiseen tai nimittelyyn. Kehon erilaisuudet, kuten lihavuus tai laihuus ovat yleisiä asioita, joihin kiusaajan on helppoa tarttua. Yli puolet kiusaamisesta liikuntatunneilla tapahtuu nimenomaan liikuntatunnin aikana, eikä esimerkiksi pukuhuoneissa tai siirryttäessä paikasta toiseen. Kiusaamistilanteista 19 % tapahtuu Rädyn (1999) mukaan liikuntatunnin ulkopuolella pukuhuoneissa ja liikuntapaikoille siirryttäessä.

Rädyn tekemästä tutkimuksesta selviää myös, minkälaisissa tilanteissa kiusaamista tapahtuu liikunnan opetuksen aikana. 2/3 uhreista kokee kiusaamista harjoituksen tai pelin aikana ja 1/3 joukkueita jaettaessa. Tyttöjä ja poikia vertailtaessa pojat joutuvat kiusatuksi useammin liikuntatunnin aikana. Tytöt taas kokevat kiusaamista useammin tilanteissa, joissa opettaja ei ole paikalla. Maalaiskouluissa kiusaamista havaittiin enemmän (14 %), kun taas kaupunkikouluissa kiusattujen määrä oli vähäisempi (6 %). Syynä kaupunkikoulujen vähäisemmälle kiusaamiselle nähtiin kiusaamisen vastaiset kampanjat. Maalaiskoulujen suuremmalle kiusaamisen määrälle tutkija esittää syyksi oppilaiden vanhempien heikoman tietoisuuden ja opettajien vähäisemmän valvonnan. (Räty 1999, 27–36.)

Usean tutkielman mukaan haukkuminen on yleisin kiusaamisen muoto liikuntatunneilla (Salmivalli 2016). Aunolan ja Peltosen tekemän tutkimuksen (2002) mukaan haukkumista oli kohdannut noin neljännes tutkituista oppilaista. Haukkuminen on siis yleisin kiusaamisen muoto niin pojilla kuin tytöilläkin. Marvailan (1995) tutkimuksessa ilmeni, että yläkoululaisten

kiusaaminen olisi useimmiten hännäämistä ja nimittelyä, mutta myös tönimistä ja lyömistä esiintyi hänen tutkimuksessaan erityisesti poikien keskuudessa. Rätty (1999) esittää fyysisen kiusaamisen olevan liikuntatunneilla kohtalaisen harvinaista, mutta myöntää sitäkin esiintyvän. Juuri liikuntatunnilla tapahtuvia kiusaamismuotoja ovat myös liikuntavälineillä satuttaminen ja varusteiden pilkkaaminen. Lisäksi syrjimyksen ja eristämisen joukkuejaoissa on havaittu olevan kohtalaisen yleistä etenkin tytöillä. (Aunola & Peltonen 2002.)

Suurimmaksi syyksi kiusaamiselle oppilaat kokivat heikot liikuntataidot. Ulkonäön poikkeavuudet nähtiin myös vahvana tekijänä kiusaamisen alkamiselle. Tytöillä aikainen fyysinen kehitys ilmeni syyksi kiusaamiselle, kun taas pojilla ei vastaavaa syytä havaittu. (Rätty 1999, 31–34.) Keräsen tutkimuksen (2006) mukaan oppilaiden ainekirjoituksista käy ilmi, että lihavuudella ja kiusaamisella olisi selkeä yhteys liikuntatunneilla. Useat oppilaiden kommentit liikuntatuntien kiusaamistilanteista liittyvät juuri painoon tai ulkonäköön. Toisaalta saman tutkimuksen mukaan kiusaamisen uhrin painoivat vähemmän kuin kiusaajat ja kiusaamiseen osallistumattomat henkilöt. Tämä tulos koski sekä tyttöjä että poikia. Useiden kansainvälisten tutkimusten mukaan ylipaino on vahvasti yhteydessä kiusatuksi joutumiselle (Pulido ym. 2018).

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa alakoulun liikuntatunneilla tapahtuvasta kiusaamisesta. Tutkimuksessa selvitin liikuntatunneilla tapahtuvan kiusaamisen eri muotoja ja tapoja, kiusaamisen syitä sekä millä tavalla opettaja voi omalla toiminnallaan vaikuttaa kiusaamiseen ja sen ehkäisyyn liikuntatunneilla. Tutkimustiedon perusteella tarkastelin myös sukupuolten välisiä eroja kiusaamisen suhteen. On äärimmäisen tärkeää, että opettajat ymmärtävät kiusaamisen merkityksen ja mahdolliset seuraukset. Tämän tutkimuksen laajempina tavoitteena on lisätä opettajien tietoisuutta kiusaamisesta liikuntatunneilla ja tehdä kiusaamisilmiö näkyväksi. Tutkimustietoa tuottamalla on tarkoitus auttaa liikunnanopettajia ymmärtämään, kuinka kiusaamista voidaan ehkäistä ja miten siihen voi puuttua tehokkaasti.

Tutkimusongelmat

1. Minkälaisia kiusaamistapoja liikuntatunneilla esiintyy ja minkälaisissa tilanteissa?
2. Miksi liikuntatunneilla kiusataan?
3. Minkälaisia eroja liikuntatunneilla tapahtuvassa kiusaamisessa on sukupuolten välillä?
4. Miten liikunnanopettaja voi ehkäistä kiusaamista ja puuttua siihen?

4.2 Tutkimuksen kohdejoukko ja aineiston keruu

Tutkimuksen kohdejoukko muodostui alakoulun 5.-6.-luokkalaisista oppilaista sekä heidän liikunnanopettajistaan. Kohdejoukoksi valikoituivat alakoulun oppilaat, koska moni aikaisemmista tutkimuksista on kohdistunut yläkoulun oppilaisiin. Lisäksi mielenkiintoni alakoulussa tapahtuvaan kiusaamiseen lisää se, että olen itse tullut kiusatuksi alakoulun liikuntatunneilla. Tutkimukseen osallistui kaksi keskikokoista koulua Keski-Suomen seudulta. Tutkijana minulla ei ollut tietoa kiusaamisen yleisyydestä kyseisissä kouluissa, enkä myöskään

tiedustellut sitä koulujen opettajilta. Keräsin aineiston kevään 2017 aikana. Toteutin liikunnanopettajille teemahaastattelun (liite 1) ja oppilaat vastasivat kyselylomakkeeseen (liite 2). Ennen tutkimusta lähetin liikunnanopettajille kutsukirjeen tutkimukseen, jossa kysyin heidän halukkuuttaan osallistua ja esittelin yleiset tiedot tutkimuksen toteutuksesta sekä tulosten julkaisemisesta (liite 3).

Tutkimukseen osallistui neljä liikunnanopettajaa, joista kolme olivat sukupuoleltaan miehiä ja yksi nainen. Miehet olivat kaikki poikien liikunnanopettajia ja nainen tyttöjen liikunnanopettaja. Jokaisella opettajalla oli myös jonkin verran kokemusta sekaryhmien opetuksesta. Työkokemus vaihteli tutkittavien kesken jonkin verran. Yhdellä miehistä oli 10 vuoden kokemus liikunnanopetuksesta, mutta hän toimii nykyään rehtorin tehtävissä. Toinen miesopettaja oli toiminut liikunnanopettajana viiden vuoden ajan. Kolmas miesopettajista oli ensimmäistä vuottaan töissä poikien liikunnanopettajana. Tyttöjen liikunnanopettajalla oli yli 20 vuoden kokemus liikunnanopetuksesta ja hän toimii samassa tehtävässä edelleen.

Valitsin aineistonhankintamenetelmäksi opettajien teemahaastattelun, koska on todettu, että haastattelu sopii hyvin sensitiivisten aiheiden tutkimiseen (Eskola & Suoranta 1998). Haastattelua voidaan pitää eräänlaisena keskusteluna, jossa tavoitteena tutkijalla on selvittää haastateltavilta tutkimusongelmiin liittyvät asiat (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018). Teemahaastattelussa edetään tutkimusaiheelle keskeisten teemojen mukaan, jotka tutkija on ennalta määrittänyt. Teemat muodostuvat jo ennalta tiedetyn tiedon perusteella ja perustuvat tutkimuksen viitekehykseen (Tuomi & Sarajärvi 2018). Teemojen lisäksi muodostetaan tarkentavia ja syventäviä kysymyksiä, joita tutkija voi käyttää esimerkiksi silloin, kun keskustelua ei synny. Teemahaastattelulle on tyypillistä, että siinä painottuvat ihmisten tulkinnat ja vuorovaikutuksessa syntyvät merkitykset. (Hirsijärvi & Hurme 2008.)

Opettajien teemahaastattelut suoritettiin koulun sisätiloissa rauhallisessa luokkahuoneessa. Haastattelut kestivät 30–45 minuuttia. Opettajille korostettiin, että heidän anonymiteettinsä säilyy ja vastauksia käsittelee vain tutkimuksen tekijä. Haastatteluun osallistuminen perustui täysin vapaaehtoisuuteen. Muodostin haastattelun teemat siten, että opettajien vastaukset vastaisivat tutkimusongelmiini. Jokaiseen teemaan oli muodostettu myös apukysymyksiä siltä varalta, ettei keskustelua syntyisi. Pääteemat haastattelussa olivat:

1. Kiusaamistavat liikuntatunneilla
2. Kiusaamisen syyt ja seuraukset
3. Opettajan keinot puuttua kiusaamiseen ja ehkäistä sitä

Oppilaita osallistui tutkimukseen yhteensä 74, joista tyttöjä oli 39 ja poikia 35. Koulusta A tutkimukseen osallistui 35 oppilasta ja koulusta B 39 oppilasta. Luokkien koot vaihtelivat 17 oppilaasta 21 oppilaaseen. Aineisto kerättiin oppilailta kyselylomakkeella, jossa vastattiin kuuteen avoimeen kysymykseen. Halusin tutkimukseeni myös oppilaiden näkökulman kiusaamisesta, koska sellaista kiusaamista tapahtuu paljon, mikä jää opettajilta huomaamatta. Valitsin oppilaiden aineistonhankintamenetelmäksi kyselylomakkeen johtuen aiheen herkkyydestä. Halusin antaa oppilaille rauhan kirjoittaa itsenäisesti tuntemuksiaan ja kokemuksiaan liikuntatunneilla tapahtuvasta kiusaamisesta. Haastattelutilanne olisi voinut olla joillekin oppilaille haastava, koska heidän olisi silloin pitänyt kertoa suullisesti kokemuksistaan. Lisäksi kyselylomakkeen avulla sain enemmän oppilaita mukaan tutkimukseen.

Kyselylomakkeet täytettiin joka kerta rauhallisessa luokkatilassa meneillään olleen oppitunnin yhteydessä. Oppilaille korostettiin, että kysely on vapaaehtoinen. Lomake täytettiin nimettömänä eikä vastauksia näytetty tai kerrottu eteenpäin. Edes luokan omat opettajat eivät saaneet nähdä vastauksia, vaan ainoastaan minä tutkimuksen tekijänä käsittelin vastaukset. Oppilaiden piti merkitä lomakkeeseen, kokeeko olevansa sukupuoleltaan tyttö tai poika, mutta tähänkin kohtaan vastaaminen oli vapaaehtoista. Oppilaat olivat tietoisia siitä, ettei heidän henkilöllisyyttään ja nimiään tuoda esille. Tutkimuksen tekijänä ohjeistin jokaista ryhmää ennen lomakkeen täyttämistä. Kysymykset käytiin läpi ja oppilaita pyydettiin vastaamaan mahdollisimman avoimesti, vaikka kyse saattaa olla arasta aiheesta. Aikaa lomakkeen täyttämiseen oli aina riittävästi ja jokainen oppilas sai käyttää vastaamiseen tarvitsemansa ajan. Lomakkeen täyttämiseen aikaa kului keskimäärin 20 minuuttia.

Kyselylomakkeella oli tarkoitus selvittää oppilaiden näkökulmia ja mielipiteitä liikuntatunneilla tapahtuvasta kiusaamisesta. Pyrin rakentamaan kyselylomakkeen siten, että saisin vastauksia neljään tutkimusongelmaani, jotka olen maininnut luvussa 5.1.

Kyselylomakkeen kysymykset olivat avoimia. Kyselylomakkeen alussa korostetaan, että oppilas voi vastata oman tiedon ja kokemuksen mukaan, eikä esimerkeistä ole pakko valita jotakin tiettyä vaihtoehtoa. Koin kysymysten tarkentamisen tarpeelliseksi oppilaiden nuoresta iästä johtuen.

4.3 Aineiston analysointimenetelmät

Analysoin aineiston kvalitatiiviseen tutkimukseen liittyvän aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaisesti. Tässä analysointimenetelmässä teoria luodaan perustuen pelkästään käsiteltävään aineistoon. Aineistolähtöisyys vaatii tutkijalta jo olemassa olevien teorioiden ja käsitysten poissulkemista, jotta uudet johtopäätökset ja teoriat syntyisivät vain aineiston perusteella. Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Näitä tapoja erottaa tutkijan lähestymistapa aineistoon, mikä voi perustua joko aineistoon tai teoreettiseen viitekehykseen. Aineistolähtöisen ja teoriaohjaavan analyysin ero on se, että aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan pelkästään aineiston pohjalta. Teoriaohjaavassa analyysissä taas käsitteet tuodaan jo valmiina tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.)

Opettajien haastattelujen analyysi lähti liikkeelle litteroinnista. Kirjoitin nauhoitetut haastattelut sanasta sanaan Microsoft Word-ohjelmaan, jotta voisin analysoida aineistoa tarkemmin. Litteroitua aineistoa kertyi haastatteluista yhteensä 29 sivua (Times New Roman, 1,5 riviväli). Litterointien jälkeen aloin pilkkomaan aineistoa pienempiin osiin ja kokoamaan haastattelukysymysten alle haastateltavien vastauksia. Pelkistin samalla vastaukset tiiviimpään muotoon, jotta vastauksia olisi helpompi luokitella ja analysoida myöhemmässä vaiheessa (TAULUKKO 1).

TAULUKKO 1. Esimerkki haastatteluaineiston pelkistämisestä.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
”Se suora kiusaaminen näkyi verbaalisena satuttamisena, toimintana, jossa ei hyväksytty tiettyä oppilasta pariks tai ryhmään. Sitä suoraa kiusaamista oli havaittavissa myös siten, että oppilaan liikuntavarusteita tai kenkiä piilotettiin.”	Haukkuminen Ryhmän ulkopuolelle jättäminen Tavaroiden piilottaminen

Aineiston pelkistämisen jälkeen muodostin pelkistyksistä yhdistäviä alaluokkia Microsoft Excel- ohjelmaa hyödyntäen. Keräsin samankaltaiset pelkistykset allekkain eri ryhmiin, joiden yläpuolelle muodostui alaluokka sen perusteella, mitä ilmiötä pelkistykset kuvasivat. (TAULUKKO 2.)

TAULUKKO 2. Esimerkki haastatteluaineiston ryhmittelystä.

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka
Töniminen Lyöminen Fyysinen kontakti pelien aikana Vaatteista repiminen	Fyysinen kiusaaminen
Hiusten väri Koulumenestys Ärsyttävyys Luonteeltaan arka ja hiljainen Vanhempien varallisuus	Erilaisuus
Lällättely Haukkuminen Nimittely Huutelu	Sanallinen kiusaaminen

Alaluokkien muodostamisen jälkeen jatkoin luokittelua muodostamalla alaluokista niitä yhdistäviä yläluokkia ja pääluokkia. Joistakin alaluokista muodostui suoraan lopullisia

käsitteitä, eikä näiden käsitteiden luokittelua tarvinnut jatkaa yläluokkiin ja pääluokkiin. Pääluokat loin tutkimukseen perustuen aineiston yläluokkiin. (TAULUKKO 3.)

TAULUKKO 3. Esimerkki haastatteluaineiston luokittelusta.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Yhteistyön tekeminen luokan- opettajien kanssa Yhteistyön tekeminen koulu- terveydenhoitajan kanssa	Yhteistyön tekeminen koulun henkilökunnan kanssa	Opettajan kei- noja ehkäistä kiusaamista
Hyvän toimintakulttuurin opettaminen oppilaiden tutustuttaminen toisiinsa ryhmien kokoonpanojen vaihtelu Yhteishengen luominen	Turvallisen ilmapiirin luominen	

Pääluokkien muodostamisen jälkeen tein pääluokkien yläpuolelle vielä yhdistävät luokat eli teemat (TAULUKKO 4.). Teemat muodostuivat pelkästään aineiston perusteella. Teemojen muodostamisen jälkeen yhdistin teemoja tutkimuskysymysten ja ongelmien alle. Tämän jälkeen olin valmis kirjoittamaan opettajien haastattelujen tuloksia.

TAULUKKO 4. Esimerkki yhdistävien luokkien muodostamisesta.

Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Yhteistyön tekeminen koulun henkilökunnan kanssa Turvallisen ilmapiirin luominen Vuorovaikutustaitojen opettaminen	Opettajan keinoja ehkäistä kiusaamista	Kiusaamista ehkäi- sevät keinot
Sääntöjen noudattaminen Reilu peli Otetaan kaikki mukaan Ei puututa toisten tekemisiin	Oppilaan keinoja ehkäistä kiusaamista	

Oppilaiden kyselylomakkeiden analyysi eteni hyvin samanlaisella kaavalla kuin liikunnanopettajien haastattelujenkin analyysi. Ensin jaoin oppilaiden kyselylomakkeet pinoihin luokka-asteen ja sukupuolen mukaan. Tämän jälkeen kävin järjestyksessä läpi haastattelulomakkeiden kysymykset ja niiden vastaukset muodostaen oppilaiden vastauksista pelkistyksiä. (TAULUKKO 5.)

TAULUKKO 5. Esimerkki pelkistysten luomisesta.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
”Yleensä haukkumista ja sanomista, että et ole tässä hyvä ja sellaista, että joku muu sanoo toiselle: ´et voi pärjätä tässä kun olet niin huono´”	Haukkuminen

Aineiston pelkistämisen jälkeen muodostin pelkistyksistä yhdistäviä alaluokkia Microsoft Excel- ohjelmalla samalla tavalla kuin tein liikunnanopettajien haastatteluissakin. Keräsin samankaltaiset pelkistykset allekkain eri ryhmiin, joiden yläpuolelle muodostui alaluokka sen perusteella, mitä ilmiötä pelkistykset kuvasivat. (TAULUKKO 6.)

TAULUKKO 6. Esimerkki alaluokkien muodostamisesta.

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka
Haukkuminen Nimittely Vitsailu	Sanallinen kiusaaminen
Ylimielisyys Isoegoisuus Ilkeys	Kiusaajan luonteenpiirteet

Alaluokkien muodostamisen jälkeen luokittelin alaluokista niitä yhdistäviä yläluokkia ja pääluokkia. Joidenkin alaluokkien muodostumisen jälkeen käsitteiden luokittelua tarvinnut

jatkaa yläluokkiin ja pääluokkiin, koska alaluokista syntyi suoraan pääluokkia. Pääluokat syntyivät aineiston yläluokkien perusteella. (TAULUKKO 7.)

TAULUKKO 7. Esimerkki aineiston luokittelusta.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Tilanteeseen puuttuminen	Opettajan keinot	Kiusaamisen ehkäisy
Opettajalle kertominen	Oppilaan keinot	

Yhdistäviä luokkia ei kyselylomakkeiden osalta tarvinnut tehdä, koska pääluokat toimivat samalla teemoina, joita yhdistin tutkimuskysymysten ja ongelmien alle. Näin olin valmis kirjoittamaan tuloksia myös oppilaiden kyselylomakkeista.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Käsittelen tässä luvussa keskeisimpiä tuloksia liikunnanopettajien haastatteluaineistosta sekä oppilaiden kyselylomakkeista. Esittelen ensin liikunnanopettajien haastatteluista keräämäni päätulokset, minkä jälkeen siirryn käsittelemään oppilaiden kyselylomakkeista saatuja tuloksia. Sekä liikunnanopettajien että oppilaiden osalta keskeisiksi teemoiksi nousivat kiusaamistavat ja -tilanteet, kiusaamisen syyt ja kiusaamisen ehkäisy. Tutkimukseni tulokset esittelevät siis näkökulmia ja kokemuksia edellä mainituista teemoista liikunnanopettajien sekä 5.-6. luokkalaisten oppilaiden mukaan. Käytän aineistolainauksissa peitenimiä, jotta opettajien anonymiteetti säilyisi. Kaikki aineistolainaukset ovat peräisin opettajien haastatteluaineistosta sekä oppilaiden kyselylomakkeista.

5.1 Kiusaamistavat- ja tilanteet

Liikunnanopettajien haastatteluissa nousi selvästi esiin muutama kiusaamistapa. Näitä tapoja olivat fyysinen ja sanallinen kiusaaminen sekä syrjiminen ja ryhmän ulkopuolelle jättäminen. Aikaisempien tutkimusten mukaan yleisin kiusaamistapa niin tytöillä kuin pojillakin on sanallinen kiusaaminen (Sainio 2008; Wolke ym. 2001). Liikunnanopettajien haastatteluissa erityisesti syrjiminen ja ryhmän ulkopuolelle jättäminen korostuivat. Fyysistä kiusaamista tapahtui liikuntatuntien aikana liikunnanopettajien mukaan tönimisenä, lyömisenä, kontakteina pelien aikana ja päälle käymisenä. Sanallinen kiusaaminen taas näkyi haukkumisena, nimittelynä, naureskeluna ja ilkeinä kommentteina. Erityisesti heikoista liikuntataidoista haukkuminen oli yleistä, mikä on myös aikeisemmissä tutkimuksissa todettu (Aunola & Peltonen 2002; Pentinniemi 2006).

Kuten jo aikaisemmin luvussa 2.1 kirjoitin, tyttöjen kiusaaminen on poikien kiusaamista epäsuorempaa (Hamarus 2008). Tämän on havaittu johtuvan osaksi tyttöjen aikaisemmasta sosiaalisesta kehityksestä (Macklem 2003). Myös tämän tutkimuksen haastatteluissa nousi esiin, että tyttöjen kiusaaminen oli epäsuorempaa ja poikien taas suorempaa.

”Kyllä se useimmiten on sellasta, ettei oteta porukkaan johonkin. Jos pelataan niin ei syötellä tai jos pääsee jotenkin vaikuttaa siihen että ei kuulu porukkaan.” Jukka

”Semmonen niinku porukasta pois sulkeminen tietyllä tapaa ehkä mikä on semmonen tyypillisin. Sitte ehkä semmonen töniminen ja fyysinen kiusaaminen. Ehkä enemmän näkee sitä että jotkut on kavereita keskenään ja sit jotkut ei oo niin liikunnallisia ja sosiaalisia ni sit ne jää vähä niinku ulos.” Topias

Muita mainittuja kiusaamistapoja olivat tavaroiden piilottaminen ja hävittäminen sekä ilkeiden eleiden ja ilmeiden käyttö. Lisäksi on mainittava, että kahdella liikunnanopettajalla oli kokemusta sähköisestä kiusaamisesta. Toisen liikunnanopettajan kokemuksessa kiusaaminen oli tapahtunut liikuntatunnin aikana videon kuvaamisena sosiaaliseen mediaan. Myös toinen liikunnanopettaja kertoi kiusaamisen tapahtuneen videon kuvaamisena sosiaaliseen mediaan, mutta tämä oli tapahtunut liikuntatuntien ulkopuolella. Videoiden manipuloiminen ja levittäminen sosiaaliseen mediaan ovat nettikiusaamisen muotoja (Hamarus 2008).

Mahdollisuuksia kiusaamiselle on liikuntatunneilla paljon. Kiusaamista tapahtui haastateltavien mukaan eniten joukkuejaoissa, pelien aikana, pukuhuoneissa ja silloin, kun liikunnanopettaja ei valvo tilannetta. Joukkuejaot tarjoavat opettajien mukaan otollisen mahdollisuuden syrjimiselle ja ulkopuolelle jättämiselle. Kiusaamista voi tapahtua paljon epäsuorasti liikunnanopettajan selän takana. Kiusaaminen voi tapahtua hyvin huomaamattomasti, kuten seuraavassa sitaatissa liikunnanopettaja kuvailee.

”Joukkuejakojen yhteydessä rikotaan vuorovaikutusnormeja. Se on hyvinkin tavallista ja mä tarkotan sillä esimerkiks sitä että vedetään kädet puuskaan, lasketaan katse lattiaan, erilaiset ilmeilyt ja tän vuoksi mä en anna oppilaiden tehdä itse joukkuejakoja. On erilaisia tapoja mutta sehän ei poista tälläistä epäsuoraa vuorovaikutusnormien rikkomista, koska oppilas voi osottaa mieltään sillä, että öööm sieltä Teija olis tulossa meille niin, ku mä lasken katseen lattiaan sopivassa kohtaa, niin Teijalle välittyy viesti että muut ei hirveesti välitä siitä, et sä tuut meiän joukkueeseen.” Elina

On havaittu, että kiusaamista tapahtuu erityisesti joukkuelajien ja palloilun tuntien aikana (Aunola & Peltonen 2002). Pelien aikana tapahtuva kiusaaminen nousikin esiin liikunnanopettajien vastauksista. Erityisesti pelit joukkuelajien tunneilla ja fyysiset kontaktit pelien aikana mainittiin useaan kertaan. Liikunnanopettajien mielestä oli vaikeaa hahmottaa,

milloin fyysiset kontaktit oppilaiden välillä ovat tarkoituksella tehtyjä ja milloin tahattomia. Joukkuelajit ja palloilu yleisesti tarjosivat opettajien mukaan mahdollisuuksia kiusaamiselle. Lisäksi tunteiden hallinta pelien aikana sekä sääntöjen noudattaminen aiheuttavat opettajien mukaan konfliktitilanteita.

”Palloilu on mun mielestä se paikka missä on niinkun otolliset mahdollisuudet sille, se on helppo kiusaamisen paikka. Esimerkiks ei syötetä tolle tytölle, jos ope katsoo. Ne on tollasia nopeita tilanteita, joissa voi osottaa sen, et mitä ajattelee. Ja taas kehonkieli on se, jolla on helppo puhua.” Elina

”Peleissä nousee paljonki tunteita pintaan kyllä, ne on sellasia isoja kasvattamisen paikkoja kyllä, että on joku sääntö/linjaus, jota sitten vähä rikotaan tai tulee sit vähä vartalokontaktia ja toinen pistää siihe vähä lisää ja pieni lumipalloeefekti ja sitte ollaanki jo vähä niinku toisen vaatteissa kiinni.” Matti

”Joukkuelajeissa on just se, että helposti siinä joukkueessa jää syrjään. Sitte ne tavallaa taitavemmat pelaajat saattaa lähteä dominoimaan sitä peliä ja sitte joku joka ei oo pelannu yhtää nii eihä se pärjää mitään.” Topias

Kuten edellisistä sitaateista käy ilmi joukkuejaot, pelit, pukuhuoneet ja valvomattomat tilat olivat selkeästi ne tilanteet, joissa opettajien mielestä tapahtuu eniten kiusaamista. Nämä tilanteet ja paikat mainittiin jokaisen haastattelun yhteydessä. Muita yksittäisiä tilanteita olivat välitunnit ja niiden aikana syntynyt kärhämä, joka jatkuu liikuntatunneilla sekä yksilön suoritusta korostavat harjoitukset. Tällainen harjoitus oli esimerkiksi telinevoimistelurata, jossa yksi oppilas suoritti ja muut katsoivat sivusta.

Pukuhuoneissa oppilaat ovat keskenään ilman liikunnanopettajan valvontaa ja uskaltavat näyttää suurempaa mitä mieltä he toisistaan ovat. Tyttöjen on todettu kokevan kiusaamista enemmän silloin, kun opettaja ei ole paikalla valvomassa tilannetta (Räty 1999). Liikunnanopettajien mukaan pukuhuoneissa tapahtuva kiusaaminen on ollut fyysistä ja sanallista kiusaamista sekä epäsuorempaa ja järjestelmällisempää kiusaamista. Esimerkiksi pelien aiheuttamat tunteet saattavat purkautua pukuhuoneessa yhteenottoina niin fyysisesti kuin sanallisestikin. Lisäksi pukuhuoneissa oppilaat voivat päästä käsiksi toistensa tavaroihin.

Muutamalla opettajalla oli kokemuksia tavaroiden piilottamisesta. Kiusattua voidaan myös loukata hänen tavaroidensa perusteella. Liikunnanopettajat kertoivatkin muutaman kokemuksen pukuhuoneissa tapahtuneesta kiusaamisesta.

”No pukuhuone, et se on semmonen mikä on vähän hankala tilanne et toisaalta vähä outoo jos sä koko ajan patsastelet siellä niitten kanssa mutta aikasemmassa työpaikassa mulla oli työpiste, koppi ihan pukuhuoneen vieressä niin siitä kuulu tosi hyvin läpi.” Jukka

”Nii ja tytöillä taas sit saattaa olla pukuhuoneissa sitä että en muista nyt oliko ne kuudes vai seitsemäsluokkalaisia että joku pyysi et saako hän käydä juomassa. Se oli menny tyttöjen pukuhuoneeseen ja kattonu toisten housujen koot ja sitte sanonu jollekki et haha sul on niin isot housut. Et tämmönenki kiusaaminen et sulla on luokan suurimmat housut. Et se on todella julmaa.” Matti

Oppilaille tehdyissä kyselylomakkeiden vastauksissa korostui kiusaamistapojen osalta sanallinen ja fyysinen kiusaaminen. Sanallista kiusaamista esiintyi oppilaiden mukaan naureskeluna, haukkumisena, nimittelynä, kun taas fyysinen kiusaaminen näkyi tönimisenä ja lyömisenä. Sanallisesta kiusaamisesta on nostettava esiin, että se kohdistui usein oppilaiden liikuntataitoihin. Lisäksi syrjiminen ja ryhmän ulkopuolelle jättäminen korostuivat vastauksissa. Muita mainittavia kiusaamistapoja olivat nettikiusaaminen, selän takana puhuminen sekä oman paremmuutensa osoittaminen toiselle ivallisella tavalla.

Tyttöjen ja poikien suurin ero kiusaamistavoissa oli se, että poikien kiusaaminen oli suurempaa ja tyttöjen taas epäsuorempaa, mikä vahvistaa aikaisempien tutkimusten tuloksia (Hamarus 2006). Poikien vastauksissa korostuivat suora sanallinen ja fyysinen kiusaaminen, kuten lyöminen ja haukkuminen. Tytöillä taas esiin nousivat epäsuorat keinot, kuten syrjiminen ja ryhmän ulkopuolelle jättäminen sekä selän takana puhuminen. Molempien sukupuolten osalta esiintyi niin suoria ja epäsuoria kiusaamistapoja, mutta ne korostuivat sukupuolten osalta yllämainitulla tavalla. Oppilaat kuvasivat kiusaamista seuraavasti.

”Yleensä haukkumista ja sanomista, että et ole tässä hyvä ja sellaista, että joku muu sanoo toiselle: ´et voi pärjätä tässä kun olet niin huono´” Tyttö 6lk.

”Yleensä se on sellaista, että jätetään porukasta tai ei huolita pariksi” Tyttö 6lk.

”Aika usein olen nähnyt, kun toisia lyödään” Poika 5lk.

Kiusaamista tapahtui oppilaiden mukaan useimmin peleissä, joukkuejaoissa ja pukuhuoneissa. Muita tilanteita, joissa kiusaamista tapahtui, olivat siirtymiset paikasta toiseen, yleisesti tunnin aikana tai tunnin jälkeen sekä palloilun tunneilla. Esimerkiksi jääkiekko mainittiin palloilulajeista erikseen. Tyttöjen ja poikien vastauksista voidaan nähdä, että samat kiusaamistilanteet esiintyvät molempien sukupuolten vastauksissa. Suurimpana erona kiusaamistilanteiden osalta oli se, että poikien kiusaamistilanteista korostuivat pelit, kun taas tytöillä joukkuejaot.

”Jos on kaksi kapteenia, ketkä valitsee pelaajia, niin yleensä jäljelle jää huonoimmat ja siinä voi tulla huono omatunto” Poika 6lk.

”Ehkä pelien aikana joku parempi on sanonut huonommalle jotain moitittavaa, niin sen olen ehkä huomannut” Tyttö 6lk.

”Joukkuejaoissa ja aina, jos joku ei osaa” Tyttö 6lk.

5.2 Kiusaamisen syyt

Opettajat pystyivät haastatteluissa luettelemaan monipuolisesti ja selkeästi kiusaajalle ja kiusatulle tyypillisiä piirteitä. Kiusaajan yleisiä piirteitä opettajien mukaan olivat heikot tunne- ja sosiaaliset taidot, vallanhakuisuus ja itsekkyyden, itsetunnon heikkous, kateus sekä kilpailuhenkisyys ja hyvät liikunnalliset taidot.

Opettajat nostivat Itsekkyyden, narsistisuuden ja vallanhakuisuuden esiin tyypillisinä kiusaajan piirteinä. Tämä näkyy liikunnanopettajien mukaan ryhmässä johtavaan asemaan pyrkimisenä ja muiden alistamisena. Kontrollointi tuo kiusaajalle mielihyvää ja samalla he tavoittelevat suosituksen oppilaan asemaa. (Hamarus 2006, 108; Höistad 2003, 108.) Haastateltavat kuvailivat tällaista henkilöä monelta eri kannalta. Oppilaalla on vahvat omat mielipiteet asioista ja hän

haluaa muiden toimivan omien ajatustensa mukaisesti. Hän reagoi vahvasti ryhmän sisäisiin muutoksiin ja pyrkii hallitsemaan muita ja muuttamaan muiden ryhmän jäsenten käyttäytymistä niin, että johtava asema säilyisi. Hän voi esimerkiksi pyrkiä muuttamaan muiden ryhmän jäsenten ajatuksia negatiiviseen suuntaan liittyen johonkin toiseen ryhmän jäseneseen. Liikunnanopettajien mukaan pojat pyrkivät ryhmässä johtavaan asemaan vahvemmin kuin tytöt, vaikka samanlaista käyttäytymistä onkin huomattu myös tyttöjen keskuudessa. Tyttöillä johtavaan asemaan pyrkiminen tapahtuu näkymättömämmin, eikä toiminta ole yleensä niin suoraa kuin pojilla.

”Sitte tietenkä tää on tietenkä selvä porukka: narsistisesti käyttäytyvät lapset on taipuvaisia kiusaamaan ja he pyrkii alistamaan muita. Oppilaasta voi tulla ryhmän pomo, sellasesta valtaa ottavasta. ja sitte hänen vanavedessään kulkee sit semmonen porukka. Ehkä he kapinoi myöskin auktoriteetteja vastaan mutta se valtaa ottava oppilas, erityisesti pojat, saa kyllä helposti valtaa murrosiän kynnyksellä.” Elina

Kilpailuhenkisyys nousi esiin kiusaajalle tyypillisenä piirteenä liikuntatunneilla. Haastateltavien mukaan kiusaajalle voi olla vaikeaa käsitellä häviön sekä voiton tunteita. Voittaminen ja pärjääminen saattavat ilmetä ylimielisenä käyttäytymisenä toisille ryhmän jäsenille. Liikunnanopettajien mukaan ylimielisyys kohdistuu heikompiin ja kokemattomiin liikkujiin, jotka saattavat joutua helposti kiusaajan silmätikuksi. Poikien liikunnanopettaja kertoo seuraavassa sitaatissa, miten kilpailuhenkisyys näkyy konkreettisesti.

”No kilpailuhenkisyys on kyllä semmonen aika selkeä piirre liikunnassa. Et se saattaa kanavoitua helposti sellaseen, että sit se menee sellaseks toiselle lällättelyyn ja ylimieliseen huuteluun tai tälläseen. Ja sitte just puututaan niinku sen kokemattomamman liikkujan tekemiseen sitte huonolla tavalla. Se on ainaki semmonen selkee piire.” Matti

Haastatteluissa nousi esiin, että kilpailuhenkisyyden lisäksi kiusaajalla saattaa olla heikko itsetunto ja kova tarve saada muilta ryhmän jäseniltä huomiota. Huomiota hän hakee usein käyttäytymällä jollain tavalla loukkaavasti ja itsekkäästi heikompaa yksilöä kohtaan ja pyrkii tällä tavoin nostamaan omaa asemaansa ryhmän hierarkiassa.

”Ehkä semmonen niinku itsetunnon heikkous ja semmonen että halutaan kuulua johonki ryhmään ja sit pitää esittää siinä ryhmässä ja sit sitä kautta niinku lähetää vähä pullistelemaa sieltä, että valitaa joku vähä heikompi johon kohdistaa sitä jossai määrin.” Topias

Vallanhakuisuuden ja kilpailuhenkisyuden lisäksi kateus nousi esiin haastatteluissa yhtenä syynä kiusaamiselle. Liikunnanopettajien mukaan kiusaaja voi kokea kateutta ja mustasukkaisuutta siitä, että joku on parempi liikunnassa kuin hän. Kiusaamisen kohteena voi olla liikunnallisesti taitava oppilas, joka joutuu kiusatuksi sen takia, että on taitavampi kuin muut, eikä osaa puolustautua. Yhdessä haastateltavan vastauksessa puhutaan myös siitä, että on olemassa oppilaita, jotka eivät menesty koulussa lainkaan, kuten alla olevassa sitaatissa liikunnanopettaja kertoo. Tämä tarjoaa kiusaajille mahdollisuuden tarttua toisten heikkouksiin. He tekevät heikkouksista näkyviä muille ryhmän jäsenille osoittaakseen omaa paremmuuttaan ja vahvuuttaan.

”Nojoo sanotaanko näin et sellasia vähä niinku tää yks tyyppi et se haluais olla kauheesti kova urheilija ja sitten toinen et sellaset heikommat ja ressukammat jotka ei pärjää oikeestaan missään et voi olla ettei koulusta löydy heidän vahvuusalueitaan ollenkaan. Ja sitten voi olla että siinä on jonkin näköstä mustasukkasuutta toisten osaamisesta.” Jukka

Liikunnanopettajien mukaan on yleistä, että kiusaajan taustoissa ja kasvatuksessa ei ole kaikki kunnossa. Hän ei ole saanut kotona riittävästi huomiota ja kokee itsensä hylätyksi. Hän on voinut kokea vanhempien avioeron, perheenjäsenen kuoleman, perheen sisäistä väkivaltaa tai muun traumatisoivan kokemuksen. Tällaiset kokemukset, joita ei ole selvitetty perusteellisesti, johtavat haastateltavien mukaan aggressiiviseen ja epäloogiseen käyttäytymiseen ryhmässä. Pahaa oloa täytyy purkaa jollain tavalla ja se ilmenee usein kiusaamisena. Lisäksi liikunnanopettajat mainitsivat, että kiusaaja saattaa kostaa kiusaamalla vanhoja selvittämättömiä asioita.

”No sellasilla lapsilla on taipumusta ruveta kiusaamaan joiden kotiolut on vinksallaan. He ei saa ehkä huomiota ja rakkautta siellä kotona, sitä pitää jollain konstilla saada.” Elina

”Tai sitte jollain ei vaan oo hyvä olla nii sen pitää sitte kiusata. Tai sit siellä on jotai vanhoja kaunoja josta kostetaan sitte.” Jukka

Selvitän seuraavaksi liikunnanopettajien ajatuksia kiusatun oppilaan piirteistä ja miten kiusatun oma käyttäytyminen vaikuttaa kiusatuksi tulemiseen. Liikunnanopettajien vastausten perusteella kiusatun piirteissä korostuu erilaisuus, arkuus ja puolustuskyvyttömyys, heikot motoriset- ja sosiaaliset taidot sekä ärsyttävyyys ja sääntöjen noudattamattomuus. Aikaisemmissa tutkimuksissa ylipaino on nostettu esiin merkittävänä syynä kiusatuksi joutumiselle (Frisen, Jonsson & Persson 2007; Luopa ym. 2008; Olweus 2003). Omassa tutkimuksessani nimenomaan ylipaino ei noussut esiin, mutta erilaisuutta korostettiin. Erottavia tekijöitä voi olla monenlaisia, kuten ulkonäkö, etninen tausta, vaatetus tai vanhempien sosioekonominen tausta (Hamarus 2008). Liikunnanopettajat kertoivat, että erilaisuus koulumaailmassa tarkoittaa usein pukeutumiseen, hiusten väriin, vanhempien ammattiin tai oppilaan sairauteen liittyviä asioita.

”Se voi olla vaatteista tai hiusten väristä tai vanhempien tekemisistä. Vanhemmat saattaa olla et jos joku on vähä rikkaammasta perheestä tai pärjää koulussa tai joku on heikko ja hiljanen nii kyllä ne niinku tavallaa oppilaat haistaa sen veren että kenen kimppuun voi sitten käydä.”
Jukka

”Eroaa porukasta, on erilainen. Tai toiset niinku ärsyttää. Et jos on semmonen ettei tottele sääntöjä tekee erilailta sit koko porukkaa rupee ärsyttää sit ne voi ruveta siitä nälvimään.”
Matti

”No siis ihmisillä on diagnooseja. Voi olla aspergeria tai autismia tai jotain muuta nii se voi olla semmonen niinku tietynlainen syy.”
Topias

Heikot havaintomotoriset ja motoriset taidot nousivat haastatteluissa esiin yhtenä kiusatun henkilön ominaisuuksista. Heikot liikunnalliset taidot ovat monen aikaisemman tutkimuksen mukaan keskeinen syy kiusatuksi joutumiselle (Räty 1999; Aunola & Peltonen 2002; Ojansuu 2015). Liikunnanopettajien mukaan liikuntatunneilla kiusaajan on helppoa puuttua oppilaiden epäonnistumisiin, koska suoritukset ovat hyvin konkreettisia ja kaikille näkyviä. Oppilaat ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään eikä tilanne ole niin hallittu ja rauhallinen kuin luokassa. Jos kiusaaja itse on motorisesti taitavampi, on hänen haastateltavien mukaan helppoa puuttua heikompien liikkujien tekemisiin, kuten seuraava liikunnanopettaja pohtii.

”Sitte heikot havaintomotoriset taidot ja motoriset taidot on myös yks syy tulla kiusatuks ainakin epäsuorasti.” Elina

Sosiaalisten taitojen puute altistaa liikunnanopettajien mukaan kiusaamiselle, mikä on myös aikaisemmissa tutkimuksissa todettu (Fox & Boulton 2005; Sohlberg, Olweus, & Enderssen 2007). Tämä tarkoittaa konkreettisesti sitä, että kiusattu oppilas ei osaa käyttäytyä ryhmässä ja käyttäytyy jollain tapaa erikoisella tai ärsyttävällä tavalla. Haastateltavat kuvasivat käyttäytymistä niin, että oppilas voi olla tunkeileva, määräilevä tai puhua epäselvästi. Hän voi haluta luoda kontakteja toisiin oppilaisiin, mutta tekee sen kömpelösti ja sopimattomalla tavalla ja ärsyttää tällä tavoin muita ryhmän jäseniä. Kyse on siis ärsyttävästä kiusaamisesta, jossa vastuu kiusatuksi joutumisella katsotaan olevan kiusatulla oppilaalla itsellään, johtuen hänen omasta käyttäytymisestään (Hamarus 2006). Tyttöjen liikunnanopettaja kuvaili seuraavasti.

”Se että oppilas on sosiaalinen mutta hänellä ei oo sosiaalisia taitoja. Eli hän menee niinkun liian lähelle toista, hän alkaa määritellä asioita miten tässä tehdään, hän haluaa niitä kontakteja mutta hän ei tiedä miten pitäisi toimia.” Elina

Liikunnanopettajien mukaan yksi tapa ärsyttää muita liikuntatunneilla on yhteisesti sovittujen sääntöjen noudattamattomuus. Liikuntatunneilla on paljon erilaisia pelejä ja leikkejä, joissa ollaan yhdessä tai liikunnanopettajan johdolla sovittu säännöt, joiden mukaan on toimittava. Haastateltavat mainitsivat, että pelien ja leikkien lisäksi sääntöjä on sovittu usein käyttäytymisestä ja yleisistä toimintatavoista. Liikuntatuntien aikana syntyy runsaasti tilanteita, joissa joku oppilas ei noudata sääntöjä ja muut loukkaantuvat siitä. Kun sääntöjen noudattamattomuus toistuu oppilaan kohdalla monta kertaa, voi hän joutua kiusatuksi tämän vuoksi.

”Et siinä tulee semmosia, et se ärsyttää toisia, et jos toinen on niinku, ettei pelaa yhtää sääntöjen mukaa, nii siitä voi joutua porukan hampaisii ja sitte niinku tavallaa seki on semmosta, että poikkeet. Et toimi muitten sääntöjen mukaisesti joka kerta sit toiset rupee ärsyyntyä sit ne naljailee ja sit ne niinku sä rupeet olemaan erossa siitä porukasta. Et ehkä se on sitte sosiaaliset suhteet, et nää tyypit ei osaa olla ja toimia sosiaalisesti porukassa.” Jukka

Erään liikunnanopettajan vastauksessa oli mielenkiintoinen näkökulma, joka liittyi oppilaan kotoa tuleviin ajatuksiin. Vanhemmilla voi olla suuri vaikutus siihen, miten lapsi kokee tulevansa kiusatuksi. Tämä opettaja oli sitä mieltä, että oppilaan kotoa tulevat ajatukset voivat herkistää kiusaamiselle. Hänen mukaansa pienetkin asiat koetaan kiusaamiseksi, vaikka ne eivät sitä ole.

”Kotoa saatetaan kertoa että sua saatetaan kiusata nyt ja sit se oppilas saattaa alkaa miettimään että häntä saatetaan kiusata ja sit herkistytään sille että sitten kaikki pienetkin asiat tavallaan saatetaan kokea kiusaamisena vaikka se nyt ei välttämättä ole sitä.” Topias

Toisaalta voidaan myös ajatella, että tällä kyseisellä liikunnanopettajalla on melko kova ja ristiriitainen mielipide. Jotkut oppilaat voivat olla yksinkertaisesti luonteeltaan herkempiä kuin toiset ja silloin kokemus kiusaamisesta on erilainen kuin niin sanotusti vahvemmalla oppilaalla. On hyvä muistaa, että kokemukset kiusaamisesta ovat aina yksilöllisiä ja toisaalta on myös hyvä selvittää kiusaamistilanteeseen vaikuttavat tekijät ja taustat. Viimeisenä kiusatun oppilaan piirteenä haastatteluiden perusteella ilmenikin juuri arkuus ja heikko puolustuskyky. Liikunnanopettajat kertoivat, että kiusattu ei usein ole kovin sanavalmis, eikä hän pysty puolustamaan itseään sanallisesti kiusaamistilanteissa, joissa hänellä on yleensä vastassa useampi henkilö. Kiusattu on usein luonteeltaan herkempi ja saattaa kannella opettajalle helpommin pienistäkin asioista. Muut ryhmän jäsenet huomaavat ja muistavat kantelut ja voivat kokea, että heitä kohtaan käyttäydytään epäoikeudenmukaisesti.

”Sitte sellaset lapset tulee helposti kiusatuks jotka ei osaa puolustautua, jotka on puolustuskyvyttömiä. Heillä ei oo ehkä sanavalmiutta, he itkee helposti, he kantelee siis jotkut oppilaat käy kantelemassa herkästi opettajalle ja lasten mielestä mitättömistä syistä. Nii lapset panee merkille tällasia asioita.” Elina

Oppilaat nimesivät kyselylomakkeissa monta syytä kiusaamiselle liikuntatunneilla. Eniten vastauksista kuitenkin korostuivat heikot liikuntataidot ja erilaisuus. Erilaisuus voi oppilaiden mielestä ilmetä erilaisina liikuntavaatteina tai poikkeavana ulkonäkönä. Oppilaat kuvasivat kiusaajia niin, että he ovat persoonaltaan ilkeitä, itsekkäitä, ylimielisiä. Yleensä kiusaajat ovat oppilaiden mukaan kilpailuhenkisiä ja he kokevat olevansa parempia sekä haluavat osoittaa sen

muille. Muita oppilaiden mainitsemia kiusaamisen syitä olivat epäselvät säännöt, epäreilut joukkuejaot ja kateus.

”Itsekkäät, omasta mielestä parhaat ja ilkeät oppilaat kiusaavat. Oppilaita kiusataan huonoista suorituksista ja välttämättä kiusaamiselle ei ole syytä, koska vaikka toisella meni joku juttu hyvin niin kiusaajat sanovat, että: ‘Huijasit, et voi olla noin hyvä!’” Tyttö 5lk.

”Jos et ole hyvä jossain ja epäonnistuu, niin muut eivät halua sinua joukkueeseensa, koska pitävät huonona pelaajana. Tai jos et esim. saa palloa maaliin, niin muut alkavat nauraa ja haukkua.” Tyttö 6lk.

Tyttöjen ja poikien kiusaamisen syyt olivat oppilaiden mukaan hyvin samanlaisia. Tyttöillä korostui se, että heikot liikuntataidot vaikuttivat enemmän kiusatuksi tulemiseen. Pojilla taas korostuivat kiusaajan piirteet, kuten itsekkyyys ja näyttämisen halu. Myöskään oppilaat eivät opettajien tapaan maininneet kiusaamisen syyksi ylipainoa, joka on aikaisemmissa tutkimuksissa noussut vahvasti esiin (Frisen, Jonsson & Persson 2007; Luopa, Pietikäinen & Jokela 2006; Olweus 2003). 5.-luokkalainen poika tiivistää kiusaamisen syyt seuraavalla tavalla.

”Yleensä isoegoiset kiusaavat heitä jossakin asiassa parempaa olevaa henkilöä, joka ei ole tehnyt mitään väärää.” Poika 5lk.

5.3 Kiusaamisen ehkäisy ja puuttuminen

Kiusaamisen ehkäisyllä tarkoitan toimia ja keinoja, jotka ehkäisevät kiusaamista ennen kuin kiusaamistilanne syntyy. Puuttumisella taas tarkoitan keinoja, joita pitäisi käyttää silloin, kun kiusaamistilanne on jo syntynyt. Oli positiivista kuulla, että jokainen tutkimukseen osallistunut opettaja koki kiusaamisen koulussa merkittäväksi ongelmaksi, jota ei pidä sallia missään tilanteessa. Liikunnanopettajat kertoivat, että kiusaaminen on kuitenkin osa koulun arkea, joka ei ilmiönä tule koskaan kokonaan häviämään. Haastateltavista jokainen oli sitä mieltä, että opettajalla on merkittävä mahdollisuus vähentää kiusaamista ja nimenomaan liikuntatunnit tarjoavat siihen hyvän mahdollisuuden. Monissa aikeisemmissä tutkimuksissa on myös todettu

opettajien olevan keskeisessä roolissa kiusaamisen ehkäisyssä, tunnistamisessa ja vähentämisessä (Holt ym. 2013; Marshall ym. 2009; Roland & Galloway 2002; Sairanen & Pfeffer 2011; Troop-Gordon & Ladd 2015, 45; Yoon & Kerber 2003).

Aikaisempien tutkimusten mukaan kiusaamisen ehkäisyssä on keskeistä yhteisesti sovitut säännöt ja rajat, joiden noudattamista opettaja valvoo (Dake ym. 2003). Myös Ukskoski-Ahosen (2013) mukaan kiusaamisen ehkäisyn peruskivenä tulisi olla koko koulu yhteisön yhteistyö ja jaettu ymmärrys kiusaamisen ehkäisyn mahdollisuuksista. Sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen opettelu sekä keskustelu lasten kanssa on havaittu myös tärkeiksi keinoiksi. Lapsille pitäisi opettaa hyvää toimintakulttuuria ja sitä, miten toisia ihmisiä kohdellaan. Etenkin aikaisemmat tutkimukset korostavat aikuisten vahvaa sitoutumista ja suunnittelua kiusaamisen ehkäisyssä. (Tucker & Maunder 2015.) Ehkäisykeinojen tulisi perustua erilaisuuden hyväksymiseen, luottamuksen rakentamiseen sekä yhteistyökyvyn lisäämiseen (Salovaara & Honkonen 2011).

Liikunnanopettajien haastatteluiden perusteella keskeisimpiä keinoja kiusaamisen ehkäisyssä ovat kaikkien opettajien välinen yhteistyö, turvallisen ilmapiirin luominen ja vuorovaikutustaitojen opettaminen. Toimiva yhteistyö opettajien välillä tarkoittaa liikunnanopettajien mukaan kommunikointia ja keskustelua opettajien ja koulun muun henkilökunnan kesken. Haastateltavat kertoivat, että yhteistyö mahdollistaa realistisemmän kuvan muodostamisen kiusaamistilanteesta ja siihen osallistuneista oppilaista, kun liikunnanopettaja tietää, mitä tapahtuu muussa ympäristössä ja muiden opettajien kanssa. Liikunnanopettajat korostivat, että kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen yksin ilman muiden opettajien apua kävisi ajan kuluessa raskaaksi. Kaikkien opettajien on myös muistettava kommunikoida oppilaidensa kanssa. Hyvä tapa keskustella on jokaisen kiusaamistilanteeseen osallistuneen oppilaan kanssa erikseen ryhmän ulkopuolella. Silloin oppilailta saa todenmukaisimman vastauksen eikä ryhmässä synny turhia jännitteitä.

”No se ennalta ehkäisy on tietenkin se yksöinen, mutta tää kuulostelu, mä haluan kuulla sitä kiusatuksi tullutta hänen kokemuksiaan. Mä keskustelen luokanopettajan kanssa, mä keskustelen terveydenhoitajan kanssa. Sitten mä keskustelen mielellään yksin et mä otan vaikka tänne mun työhuoneeseen lapsia, joiden mielipiteitä mä kuuntelen. Ryhmää ei kannata

kuunnella. Sillon siinä tulee asetelma helposti että ope otti meidät puhutteluun. Se epäilee meitä.” Elina

Yksi tärkeimmistä ehkäisyn keinoista oli liikunnanopettajien mielestä turvallisen ilmapiirin ja tunneilmaston luominen. Turvallisen ilmapiirin luominen ei tapahdu hetkessä ja siihen on haastateltavien mukaan käytettävä aikaa ja nähtävä vaivaa. Haastatteluissa nousi esiin, että ryhmässä jokaisen oppilaan pitäisi voida kokea olla oma itsensä ja tulla hyväksytyksi sellaisena kuin on. Tämä edellyttää sitä, että oppilaiden tulee tuntea toisensa ja käytettävä tarpeeksi aikaa tutustumiseen.

”Opettajan nähtävä vaivaa turvallisen ilmapiirin luomiseksi ja oppilaiden pitää tuntea toisiaan. Tämä lisää turvallisuuden tunnetta. Jos luokkia yhdistetään, täytyy ryhmäyttämistä olla tarpeeksi.” Elina

Liikunnanopettajien mielestä on tärkeää opettaa ainesisältöjen lisäksi hyvää toimintakulttuuria, käytöstapoja, toisen ihmisen huomioimista ja tunnetaitoja. Haastateltavat nostivat esiin hyviä konkreettisia keinoja näiden asioiden opettelemiseksi. Esimerkiksi peleissä käsien läpsäytykset, vastustajajoukkueen kättely, silmiin katsominen, yhteinen loppuhuuto ja lisäpisteet kannustuksesta ovat konkreettisia keinoja, joita liikunnanopettaja voi käyttää edistääkseen toimintakulttuuria ja ryhmähenkeä. Lisäksi erilaiset ryhmätyöt ja ryhmien kokoonpanojen vaihtelu koettiin toimiviksi menetelmiksi.

”Ehkäisyssä on tärkeää turvallisen oppimisympäristön luominen sosiaalisesti ja psyykkisesti. Pitää järjestelmällisesti opettaa hyvää toimintakulttuuria ja ihmisyyttä, toisen ihmisen huomioimista ja tunnetaitoja. Opettajan täytyy seurata oppilaita ja tunneilmastoa sekä ottaa asioita yhteisesti esille, jos siihen on tarvetta. Kahnauksiin on tärkeää puuttua heti ja purkaa ne. Yhteishengen luominen on tärkein juttu.” Matti

Vuorovaikutustaitojen opettaminen on vahva kiusaamisen ehkäisykeino. Liikunnanopettajien mielestä liikuntatunnit tarjoavat hienoja mahdollisuuksia opettaa vuorovaikutus- ja tunnetaitoja. Liikunnanopettajat vertasivat monesti liikuntaa muihin aineisiin ja usein mainittiin, että liikuntatunneilla tehdään ryhmätyöskentelyä kehittäviä tehtäviä. Haastateltavien mukaan ryhmässä työskentely ja yhteisen tavoitteen eteen ponnisteleminen on hyvä keino

vahvistaa oppilaiden vuorovaikutustaitoja, mikä taas ehkäisee tehokkaasti kiusaamista. Joukkuepelit mainittiin useampaan kertaan hyvänä yksittäisenä keinona parantaa oppilaiden välistä yhteistyötä. Liikunnanopettajat kokivat, että yhteistyötä vaativat tehtävät toimivat myös hyvin esimerkiksi oppilaiden välisiä ristiriitoja ratkoessa.

”Sellane niinku fyysinen tekeminen ja tommonen niinku selkee jonku konkreettisen tavoitteen eteen ponnistelu jossaki pelissä tai muussa nii ne on hyviä sen ryhmän kasvun paikkoja ja sitte sen ryhmän kehittäjiä.” Matti

”Ryhmätoiminnan opettelussa liikuntatunnit on erittäin hyviä just mitä joukkuelajit tarjoaa. Ja ryhmätyötaitojen ja oppimalla niitä pystyy ihan selkeesti ehkäsemään kiusaamista. Et siinä on minusta se liikunnan vahvuus.” Topias

Haastatteluissa nousi esille, että liikuntatunneilla oppilailla herää monenlaisia tunteita esimerkiksi voittojen, häviöiden, onnistumisten ja epäonnistumisten muodossa. Liikunnanopettajien mukaan tunteet ovat usein paljon näkyvämmiin esillä liikunnassa kuin luokkaopetuksessa. Toisaalta liikunta ei ole ainoa aine, jossa voidaan kehittää tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Esimerkiksi taideaineista musiikissa ja draamakasvatuksessa harjoitellaan paljon empatiakykyä, vuorovaikutusta ja herkkyyttä (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Liikunnanopettajat olivat sitä mieltä, että on tärkeää käsitellä tunnin aikana heränneitä tunteita yhdessä oppilaiden kanssa ja oppia esimerkiksi häviämään ja voittamaan sopivalla tavalla. Tunteita herättävien tilanteiden yhteydessä liikunnanopettajilla on suuri mahdollisuus opettaa tunteiden käsittelyä. Heidän mukaansa esimerkiksi säännöt ja sääntöihin tehtävät muutokset on hyvä perustella oppilaille, jotta he ymmärtävät kasvatuksellisen tavoitteen säännön takana. Kasvatuksellinen tavoite voi olla esimerkiksi yhteispeli tai toisten huomioiminen. Tunnetaidoista erikseen empatiakyvyn kehittäminen mainittiin tärkeänä kiusaamisen ehkäisyssä.

”Väittäisin että ei oo toista oppiainetta joka aiheuttaa samanlaisia tunnereaktioita oppilaissa ku liikunta. Ja se on niinku se pohja sille kasvatukselle. Et siellä tapahtuu nii paljon ihmisten

välillä asioita ja aika nopeessa tahissa et siinä on paljon aika semmosta hyvää kasvatuksen kenttää” Matti

”Muutetaan sääntöjä et pitää käydä pallo kaikilla tai muuta, mutta siinä yhteydessä käydään läpi sitä, et miks tehään näin tai et jos joku asia ei toimi. Et liikuntahan on iha loistava tällänen niinkun sosiaalisuuden kasvattaja, joka tavallaan sinänsä auttaa empatiassa, ja ehkä vähentää kiusaamista.” Jukka

Opettajien välisen yhteistyön, turvallisen ilmapiirin luomisen ja vuorovaikutustaitojen opettamisen lisäksi haastateltavat kertoivat muutaman muun mainitsemisen arvoisen ehkäisykeinon. Motoristen taitojen kehittäminen suojaa opettajien mukaan kiusaamiselta liikuntatunneilla, mutta samoin myös pärjääminen jossain muussa aineessa. Mikäli koulussa tuodaan kiusaamista vastustavaa kulttuuria ja tapoja esille, edistää se kiusaamisen ehkäisyä. Lisäksi liikunnanopettajan oma toiminta kiusaamisen ehkäisemiseksi nostettiin esiin. Ehkäisevää toimintaa ovat hyvän toimintakulttuurin luominen ja nopea puuttuminen kiusaamiseen.

”Pitää järjestelmällisesti opettaa hyvää toimintakulttuuria ja sitte sitä niinku hyvää ihmisyyttä toisen ihmisen huomioimista” Matti

Kiusaamiseen puuttumisessa liikunnanopettajat kokivat tärkeäksi välittömät toimenpiteet, jos pienikin epäily kiusaamisesta syntyy. Puuttumisessa täytyy kuitenkin haastateltavien mielestä olla kärsivällinen, eikä tehdä asiasta liian nopeita johtopäätöksiä, koska tämä voi johtaa väärin tulkintoihin. Epäilyttävää tilannetta pitäisi seurata vähän aikaa ja pystyä pohtimaan onko kyseessä oikea kiusaamistilanne, jossa toinen osapuoli on heikompi. Opettajien välinen yhteistyö koettiin puuttumisessa tärkeäksi, koska tämä mahdollistaa tärkeiden lisätietojen saannin oppilaista ja kiusaamistilanteesta. Jos tilanne on selkeä ja vaatii puuttumista, täytyy kiusaajalle tehdä heti selväksi, ettei kiusaaminen onnistu ja siitä seuraa rangaistus. Myös Baumanin ym. (2008) sekä Sairasen ja Pfefferin (2011) tutkimuksen mukaan opettajien tärkein ja yleisin toimintatapa puuttua kiusaamiseen oli kiusaajien rankaisu.

”No se ennaltaehkäisy on tietenki se ykkönen, mutta tää kuulostelu, mä haluan kuulla sitä kiusatuksi tullutta hänen kokemuksiaan. Mä keskustelen luokanopettajan kanssa, mä

keskustelen terveydenhoitajan kanssa. Sitten mä keskustelen mielellään yksin et mä otan vaikka tänne mun työhuoneeseen lapsia, joiden mielipiteitä mä kuuntelen. Ryhmää ei kannata kuunnella. Sillon siinä tulee asetelma helposti että ope otti meidät puhutteluun. Se epäilee meitä.” Elina

”Mutta tiukka puuttuminen ja tehä selväksi että sehän on periaatteessa niinkun rikos. Että toisen henkistä hyvinvointia ei voi uhata sillä tavalla niin siinä pitää olla tarkkana. Ja tehä heti selväksi se sille kiusaajallekin että tää ei nyt toimi näin.” Topias

Puututtaessa vakavaan kiusaamistilanteeseen on liikunnanopettajien mukaan tärkeää kaikkien osapuolten kuuleminen. Oppilaita voi joutua haastattelemaan monta kertaa, koska yleensä ensimmäisellä kerralla totuutta ei kerrota. Ensin pitäisi puhua kiusatun kanssa ja kuulostella, miten hän haluaisi ongelman ratkaista. Mikäli hän uskaltaa ratkaista ongelman kiusaajan tai kiusaajien kanssa, voidaan keskustelu tehdä ryhmässä. Tilannetta on hyvä olla selvittämässä kaksi aikuista ja mieluiten sellaiset henkilöt, jotka tuntevat oppilaat hyvin. Oppilaiden koteihin on oltava aina yhteydessä. Paras tapa olisi yhden liikunnanopettajan mukaan soittaa ja kirjoittaa tapahtumat Wilmaan.

”Se vaatii aikaa ja sitte toisaalta taas siinä on seki, et pitäs toisaalta olla se kaks aikuista paikalla ja sit ois hyvä saada, et jos se on vaikka alakoulusta, et ois se oma opettaja joka tuntee sen parhaiten. Koska monesti mitä parhaiten sä tunnet sen oppilaan, sitä paremmin me tiedetään mistä narusta pitää sen kohalla nykästä, et miten ratkasee sen homman.” Elina

”On taas toisaalta tärkeä et kun kirjoittelee näistä niin ei saa mitää isi-muotoja laitella sinne. Et pitää niinku kylmänviilesti ja rauhallisesti kirjottaa se fakta mitä on tapahtunu. Et sit saattaa olla hankalia vanhempia, et kirjoitat vähä huonosti tai epäselvästi, nii sieltä voi tulla aikamoinen täyslaidallinen takasin. Et mun mielestä paras tapa on, et sä soitat sinne ja kerrot mitä on tapahtunu. Ja sitten kirjaa sen wilmaan kylmänviilesti mitä on tapahtunu ilman mitään mielipiteitä tai muuta.” Jukka

Liikunnanopettajat toivat haastatteluissa esiin myös sellaisia keinoja, jotka eivät kiusaamisen ehkäisyssä ja puuttumisessa toimi. Liikunnanopettajat nostivat esiin välinpitämättömän asenteen kiusaamista kohtaan sekä kilpailun ja voittamisen korostamisen. Välinpitämätön

asenne tarkoittaa haastateltavien mukaan sitä, ettei liikunnanopettaja käytä minkäänlaisia keinoja kiusaamisen ehkäisemiseksi. Hän ei esimerkiksi tarkkaile ryhmän sisällä tapahtuvia asioita oppilaiden välillä. Tällaisen opettajan opetus painottuu aineen sisältöön, eikä hän opeta hyvää toimintakulttuuria tai vuorovaikutustaitoja. Seuraavasta sitaatista käy ilmi se, kuinka tärkeää oppilaiden välisiä suhteita on seurata kiusaamisen tunnistamiseksi.

”No huonoja tapoja on edelliseen viitaten jättää tekemättä kaikki ne ennakoinnit. Ja sivuuttaa oppilaiden tunnereaktiot et se et jos sä et oo läsnä siellä tunnilla ja seuraa minkälaisia fiiliksiä sieltä tunneilta nousee ja mitä siellä tapahtuu kenen välillä siellä tapahtuu niinku seuraa sitä peliä nii sitte on iha hukassa tai sitte jos sä opettajana meet vaa pelkällä sisällöllä ja sä et opeta yhtää toimintakulttuuria tai niitä tunne ja vuorovaikutustaitoja nii sitte niitä klikkejä tulee iha väkisinki.” Matti

”Tai jos sä rakennat paljon sellasta vastakkain asettelua tai kilpailullisuutta, korostat opettajana sellasta vahvaa osaamista ja tekemistä ja voittamista ja tämmöstä niinku urheilulogiikkaa, nii se on kyllä sellasta, mikä niinku repii sitä porukkaa hajalleen.” Matti

Liikunnanopettajien mukaan kiusaamiseen puuttumisessa toimimattomia keinoja olivat kiusaamistilanteen käsitteleminen koko ryhmän edessä, kärsimättömyys sekä vähättelevä suhtautuminen kiusaamistilanteisiin. Tilannetta pitäisi pystyä seuraamaan kärsivällisesti ja puuttua päättäväisesti silloin, kun on selvästi kyse kiusaamisesta. Vähättelevällä suhtautumisella haastateltavat tarkoittivat sitä, että liikunnanopettaja sivuuttaa tarkoituksella huomaamiaan kiusaamistilanteita, eikä häntä kiinnosta puuttua niihin.

”No se ensimmäinen juttu on et jos vähättelee tai jos sä luulet että sä tiiät että mitä siinä tapahtuu. Et jos ei kuuntele sitä tai et vie sitä vaikka omalle luokan opettajalle et kerro mitä siellä on tapahtunu. kotiin ei informoida, ettei siellä kummankaan kotona kiusaajan tai kiusatun luona ei tiedettä. Et se niinku eniten ruokkii sitä, jos siitä jää semmonen tunne, et sitä voi tehdä eikä sitä tilannetta pysäytetä.” Jukka

Oppilaiden vastausten perusteella kiusaamisen ehkäisykeinot voidaan jakaa opettajan toimintaan sekä oppilaiden toimintaan. Liikunnanopettaja voi oppilaiden mukaan ehkäistä kiusaamista nopealla puuttumisella ja tilanteiden tarkkailulla. Oppilaiden kanssa puhuminen ja

tilanteiden käsittely koettiin tärkeäksi. Erityisesti nopea puuttuminen mainittiin monessa vastauksessa. Kilpailua ei pitäisi liikuntatunneilla korostaa, vaan sitä pitäisi vähentää. Pelien ja leikkien osalta reiluus ja oikeidenmukaisuus nousivat esiin. Joukkuejaot pitäisivät olla tasapuoliset ja mieluiten opettajan tekemät. Liikunnanopettajan pitäisi pystyä kertomaan pelien säännöt ja sääntörikkeiden seuraukset tarpeeksi selkeästi. Kiusaamisesta pitäisi oppilaiden mielestä tulla aina jokin rangaistus. Lisäksi oppilaat kokivat pari- ja ryhmätyöskentelyn kiusaamista ehkäiseväksi tekijäksi.

”Puuttuu heti tilanteeseen ja olisi paikalla koko ajan niin, että näkisi mitä tapahtuu.” Tyttö 5lk.

”Ottamalla tunnin teemaksi esim. ’kaikki mukaan.’” Poika 5lk.

”Jakamalla tai arpomalla ryhmät tai porukat, ja katsoisi oppilaiden käytöstä tunnilla ja puuttuisi, jos tapahtuisi jotain. Tai hän voisi viedä asian vertaissovittelijalle eli versoon.” Tyttö 5lk.

”Otettaisiin jaot, jotka opettaja päättää. Otettaisiin huomioon henkilöt, jotka eivät osaa niin hyvin. Esim. temppuradoissa.” Tyttö 6lk.

”Sitä on tosi vaikea vähentää, koska kiusaaja/kiusaajat ei kuuntele, mutta varmaan sillein, että pienestäkin tönimisestä tai muusta annettaisiin rangaistus.” Tyttö 6lk.

Oli mielenkiintoista huomata, että oppilaat pohtivat opettajan toiminnan lisäksi myös omaa toimintaansa kiusaamisen ehkäisemiseksi. Tässä muutama oppilaiden ajatus siitä, miten oppilaat itse voisivat vaikuttaa kiusaamisen ehkäisyyn.

”Yrittää keskittyä omaan toimintaan.” Poika 6lk.

”Kiusatun pitäisi sanoa aina opelle.” Poika 6lk.

”Ottaa kaikki mukaan, eikä jätä ketään ulkopuolelle. Ja jos on ensin toisen oppilaan pari, niin voi sopia, että seuraavalla kerralla on toisen oppilaan kanssa.” Tyttö 6lk.

”Otettaisiin kaikki mukaan taidoista välittämättä. Ja jos on parempi jossain, niin auttaisi muita kehittymään siinä.” Poika 6lk.

Oppilaat voisivat siis itse ehkäistä kiusaamista liikuntatunneilla noudattamalla sovittuja sääntöjä pelien aikana. Jos näin tapahtuisi, ei oppilaiden mukaan tarvitsisi riidellä niin paljon. Pitäisi myös pystyä pelaamaan reilusti eikä ottaa peliä niin tosissaan. Jokainen oppilas pitäisi ottaa peliin mukaan, eikä toisten tekemisiin tai liikuntataitoihin pitäisi puuttua. Toisten oppilaiden kannustaminen ja hyvä ilmapiiri koettiin tärkeäksi tekijäksi kiusaamisen ehkäisemisessä. Lisäksi opettajalle pitäisi kertoa kiusaamisesta, jos sellaista tapahtuu.

6 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa lisää tietoa alakoulun liikuntatunneilla tapahtuvasta koulukiusaamisesta. Koulukiusaaminen on merkittävä ja ajankohtainen ongelma ja tutkimukset osoittavat, että kiusaaminen on lisääntynyt 2000-luvulla. (Penttinen 2006; Ojansuu 2015). Pysin selvittämään tutkimuksessani kiusaamisen muotoja ja tapoja, kiusaamisen syitä sekä millä tavalla liikunnanopettaja voi ehkäistä kiusaamista ja puuttua siihen liikuntatunneilla. Tarkastelin myös sukupuolten välisiä eroja kiusaamisen suhteen. Koko tutkimuksen laajempaan tavoitteeseen on lisätä erityisesti liikunnanopettajien tietoisuutta liikuntatunneilla tapahtuvasta kiusaamisesta. Tutkimustiedon perusteella on tarkoitus auttaa liikunnanopettajia ymmärtämään kuinka kiusaamista voi ehkäistä ja miten siihen voi puuttua tehokkaasti.

Keräsin tutkimusaineiston laadullisin menetelmin liikunnanopettajien teemahaastattelulla ja oppilaille tehdyllä kyselylomakkeella. Haastatteluista sain kerättyä syvällisempää tietoa kiusaamisesta kuin oppilaiden kyselylomakkeista. Tosin oppilaiden kyselyistä avautui mielenkiintoisia näkökulmia, joita liikunnanopettajat eivät tuoneet haastatteluissa esiin. Tutkimukseen osallistui neljä liikunnanopettajaa sekä 74 alakoulun 5.-6.-luokkalaista oppilasta kahdesta Jyväskylän seudun koulusta. Liikunnanopettajista kolme olivat miehiä ja yksi nainen. Oppilaista tyttöjä oli yhteensä 39 ja poikia 35. Kerätystä aineistosta muodostin aineistolähtöisen analyysin, jonka perusteella kirjoitin tutkimustulokset.

6.1 Tutkimustulosten yhteenveto

Esittelen seuraavaksi yhteenvedon tutkimukseni tärkeimmistä tuloksista. Alla on tuloksia havainnollistava taulukko, jonka perusteella lukija pystyy nopeasti silmäilemään tärkeimmät tulokset. Pohdin tässä luvussa myös syvemmin tulosten merkityksiä.

TAULUKKO 8. Tutkimustulosten yhteenveto.

TUTKIMUSONGELMA	LIIKUNNANOPETTAJIEN HAASTATTELUT	OPPILAJEN KYSELYLOMAKKEET
1. Minkälaisia kiusaamistapoja liikuntatunneilla esiintyy ja minkälaisissa tilanteissa?	<p>Kiusaamistavat: Fyysinen ja sanallinen kiusaaminen, syrjiminen ja ryhmän ulkopuolelle jättäminen</p> <p>Kiusaamistilanteet: Joukkuejaot, pelien aikana, pukuhuoneet ja valvomattomat tilanteet</p>	<p>Kiusaamistavat: Fyysinen ja sanallinen kiusaaminen, syrjiminen ja ryhmän ulkopuolelle jättäminen</p> <p>Kiusaamistilanteet: Joukkuejaot, pelien aikana, pukuhuoneet ja valvomattomat tilanteet, siirtymät paikasta toiseen ja palloilun tunnit</p>
2. Miksi liikuntatunneilla kiusataan?	Kiusatun ja kiusaajan luonteenpiirteet, erilaisuus, heikot motoriset taidot, kateus	Kiusatun ja kiusaajan luonteenpiirteet, heikot liikuntataidot, epäselvät säännöt ja epäreilut joukkuejaot
3. Miten liikunnanopettaja voi ehkäistä kiusaamista ja puuttua siihen?	Opettajien välinen yhteistyö, turvallisen ilmapiirin luominen sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen, kiusaamista vastustava kulttuuri kouluissa, motoristen taitojen kehittäminen, hyvän toimintakulttuurin luominen ja nopea puuttuminen kiusaamistilanteisiin	Oikeudenmukaisuus ja reiluus pelien aikana, nopea puuttuminen, valvominen, kiusaamistilanteista puhuminen ja keskustelu oppilaiden kanssa, ryhmätyöt, onnistumisen kokemukset, turvallisen ilmapiirin luominen

Liikunnanopettajien haastatteluiden ja oppilaiden kyselytutkimusten tulokset olivat kiusaamistapojen suhteen hyvin samanlaisia. Yleisimmät kiusaamistavat ovat liikuntatunneilla sanallinen ja fyysinen kiusaaminen sekä syrjiminen ja ryhmän ulkopuolelle jättäminen. Nämä tavat nousivat esiin niin liikunnanopettajien kuin oppilaidenkin vastauksista. Heikkojen liikuntataitojen haukkuminen korostui kiusaamistapana, mikä on todettu myös aikaisempien tutkimusten osalta (Penttinen 2006; Ojansuu 2015). Tyttöillä kiusaaminen tapahtui useimmin epäsuorasti, kuten esimerkiksi selän takana puhumisena. Poikien kiusaaminen oli taas suorempaa, kuten lyömistä, tönimistä, haukkumista tai nimittelyä. Tämäkin on useissa aikaisemmissa tutkimuksissa havaittu (Hamarus 2006; Salmivalli 2005).

Kiusaamistilanteiden suhteen liikunnanopettajien ja oppilaiden vastaukset olivat suhteellisen samanlaisia, mutta erojakin löytyi. Liikunnanopettajien mukaan kiusaamista tapahtui joukkuejaoissa, pelien aikana, pukuhuoneissa ja valvomattomissa tilanteissa. Oppilaiden mielestä kiusaamistilanteet tapahtuivat joukkuejaoissa, pelien aikana, pukuhuoneissa, siirtymissä paikasta toiseen sekä palloilun tuntien aikana. Oppilaat nostivat esiin muutaman kerran jääkiekon yksittäisenä lajina, jossa kiusaamistilanteita syntyy. On mielenkiintoista, että oppilaiden vastausten perusteella poikien osalta kiusaamistilanteita tapahtuu eniten pelien aikana ja tyttöillä taas joukkuejakojen yhteydessä. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on huomattu, että tyttöjen osalta kiusaaminen korostuu joukkuejakojen aikana (Aunola & Peltonen 2002). Tämä voi johtua siitä, että pelien aikana on helpompaa kiusata suorasti, esimerkiksi tarkoituksellisina kontakteina, joka on pojilla yleisempi tapa kuin tytöillä. Joukkuejaoissa taas pystyy osoittamaan epäsuorasti ilmeillä ja eleillä, ettei tiettyä oppilasta halua ryhmään mukaan. Ryhmän ulkopuolelle jättämisestä liikunnanopettajat kertoivat esimerkkejä juuri tyttöjen liikuntatunneilta. Aikaisemman tutkimustiedon mukaan tytöt joutuvat kiusatuksi useammin sellaisissa tilanteissa, joissa opettaja ei ole paikalla (Räty 1999).

Liikunnanopettajat ja oppilaat näkivät kiusaamisen syiksi kiusaajan ja kiusatun luonteenpiirteet ja ominaisuudet. Oppilaat kuvasivat kiusaajia ilkeiksi, itsekkäiksi, ylimielisiksi ja kilpailuhenkisiksi henkilöiksi, jotka kokevat olevansa muita parempia ja haluavat näyttää sen muille. Opettajien mukaan kiusaajalla on heikot tunne- ja sosiaaliset taidot ja hän pyrkii saamaan valtaa ryhmässä. Hän on yleensä hyvä liikunnassa ja kilpailuhenkinen. Kiusaajan itsetunto on opettajien mukaan yleensä heikko ja hän saattaa kiusata myös kateudesta.

Kiusatuksi liikuntatunneilla joutuvat oppilaiden ja liikunnanopettajien mukaan erilaiset ja motorisesti heikot oppilaat. Erityisesti oppilaiden tuloksista käy ilmi, että liikunnallisesti heikkoja oppilaita kiusataan. Jos on jossakin asiassa huonompi, muut oppilaat puuttuvat siihen nopeasti. Yleensä liikunnallisesti taitavat oppilaat ovat ensimmäisenä puuttumassa heikompien suorituksiin. Hamaruksen (2012) mukaan yleisin asia, joka johtaa kiusaamiseen on erilaisuus verrattuna vallitsevaan nuorisokulttuuriin. Osaaminen ja pätevyys ovat arvostettuja asioita nuorten keskuudessa ja osaamattomuuteen puututaan herkästi. Liikuntatunneilla oppilaiden suoritukset ovat usein kaikille näkyvillä, mikä helpottaa kiusaajia puuttumaan epäonnistumisiin. Liikunnanopettajien mukaan tilanne voi olla myös toisin päin, jolloin heikommat liikkujat kiusaavat parempia liikkujia, koska ovat kateellisia paremmilleen. Yleensä tällaisessa tilanteessa liikunnallisesti taitava oppilas ei kykene puolustamaan itseään. Haastatteluissa nousi myös esiin, että kiusatuksi joutuvat arat ja puolustuskyvyttömät sekä ärsyttävät ja sosiaalisesti heikot oppilaat. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että kiusatut ovat usein arkoja ja ujoja, mitä ei nuorisokulttuurissa yleensä arvosteta (Hamarus 2012).

Liikunnanopettajien haastatteluissa vastaukset keskittyivät kiusaamisen syiden osalta oikeastaan vain kiusatun ja kiusaajan luonteenpiirteisiin ja ominaisuuksiin. Siksi olikin mielenkiintoista, että oppilaat mainitsivat kyselyissä muutaman syyn, joka koski opettajan toimintaa liikuntatunneilla. Heidän mukaansa epäselvät säännöt ja epäreilut joukkuejaot aiheuttavat kiusaamistilanteita. Epäselvät säännöt johtavat vastausten mukaan turhiin riitoihin, joista voi syntyä kiusaamista. Epäselvästi kerrotut säännöt antavat oppilaille mahdollisuuden rikkoa sääntöjä, minkä muut ryhmässä huomaavat nopeasti ja kokevat epäoikeudenmukaisuutta. Oikeudenmukaisuus ja reilu peli osoittautuivat kyselyssä oppilaille tärkeiksi asioiksi, minkä vuoksi joukkueiden jakoon pitäisi oppilaiden mukaan kiinnittää huomiota.

Kiusaamisen ehkäisyssä liikunnanopettajien mukaan tärkeintä olivat opettajien välinen yhteistyö, turvallisen ilmapiirin luominen sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen. Opettajien välinen yhteistyö tarkoittaa kaikkien opettajien ja koulun muun henkilökunnan välistä kommunikointia. Myös aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että opettajat arvostavat kiusaamisen ehkäisyssä yhteistyötä ja suunnitelmallisuutta (Tucker & Maunder 2015). Turvallisen ilmapiirin luominen merkitsee ennen kaikkea sitä, että oppilaat tuntevat toisensa,

eikä heidän tarvitse esittää muuta kuin ovat. Liikuntatunnit tarjoavat liikunnanopettajien mukaan paljon mahdollisuuksia vuorovaikutustaitojen opettamiseen. Haastateltavat korostivat erityisesti ryhmätehtäviä, joukkuelajeja ja liikunnassa heräviä tunteita hedelmällisenä kasvatuksen kenttänä. Nämä asiat nähtiin erityisesti kiusaamista ehkäisevinä tekijöinä, kunhan opettaja osaa käyttää niitä sopivalla tavalla hyväkseen. Esimerkiksi peleissä heräviä tunteita olisi hyvä käsitellä yhdessä ryhmän kanssa tai korostaa joukkuepeleissä yhteispeliä ja toisten huomioimista.

Muita tärkeitä asioita kiusaamisen ehkäisyn kannalta olivat kiusaamista vastustava kulttuuri kouluissa, motoristen taitojen kehittäminen, hyvän toimintakulttuurin luominen ja nopea puuttuminen kiusaamistilanteisiin. Liikunnanopettajat kertoivat, että hyvät motoristen taidot suojaavat tehokkaasti kiusaamiselta. Samassa yhteydessä mainittiin myös, että minkä tahansa asian osaaminen vaikuttaa positiivisesti oppilaan asemaan ryhmässä. Hyviä taitoja arvostetaan ja osaaminen vaikuttaa samalla oppilaan asemaan ryhmässä (Hamarus 2008). Liikunnanopettajien mukaan esimerkiksi jonkin toisen kouluaineen osaaminen voi toimia suojana kiusaamiselta. Motoristen taitojen ja muun osaamisen rooli kiusaamisen ehkäisyssä korostaa sitä, kuinka paljon nimenomaan heikot taidot vaikuttavat kiusatuksi joutumiseen liikuntatunneilla.

Kiusaamiseen puuttumisessa liikunnanopettajat kokivat tärkeäksi asiaksi välittömän puuttumisen kiusaamistilanteeseen. On kuitenkin ensin pyrittävä olemaan kärsivällinen ja olla tekemättä liian nopeita johtopäätöksiä. Kun on varma, että kyse on kiusaamisesta, on tilanteeseen puututtava jämäkästi ja johdonmukaisesti. Kiusaamistilanteen selvittämisessä tärkeää on kuulla jokaista tilanteeseen osallistunutta osapuolta erikseen ja tarvittaessa useamman kerran. Muiden opettajien kanssa on tärkeää tehdä yhteistyötä ja kuulla kuinka kyseiset oppilaat toimivat eri ympäristöissä. Oppilaiden kotiin on oltava yhteydessä ja pyrittävä esittämään asia mahdollisimman selkeästi ja puolueettomasti.

Oppilaiden kyselyissä mielenkiintoista oli se, että liikunnanopettajan ehkäisykeinojen lisäksi oppilaat pohtivat heidän omaa toimintaansa, joka ehkäisee kiusaamista liikuntatunneilla. Oppilaiden mielestä he voivat itse ehkäistä kiusaamista noudattamalla yhteisesti sovittuja sääntöjä peleissä ja muutenkin liikuntatunnin aikana. Oppilaat voivat vaikuttaa hyvän ilmapiirin luomiseen huomioimalla ja kannustamalla toisia sekä ottamalla kaikki mukaan peleihin.

Toisten tekemisiin ei saisi puuttua ivallisella tavalla ja peleissä pitäisi aina olla reilu toisille. Lisäksi oppilaiden mukaan opettajalle pitäisi aina kertoa, jos kiusaamista tapahtuu.

Oppilaiden vastauksissa korostui liikunnanopettajan nopea puuttuminen kiusaamiseen. Aikaisemman tutkimustiedon perusteella opettaja on paras henkilö puuttumaan koulukiusaamistilanteisiin. Toisaalta opettajan puuttumattomuus muistetaan pitkään. (Kaski & Nevalainen 2017). Kiusaajalle pitäisi tehdä selväksi, ettei kiusaaminen ole sallittua. Joistakin vastauksista oli rivien välistä luettavissa turhautuminen siitä, ettei liikunnanopettaja ollut edes huomannut kiusaamista. Kouluväkivaltaa lasten näkökulmasta tutkinut Kiilakoski (2009) on todennut, että lapset kokevat kouluilmapiirin usein turvattomaksi, mikä ei näy aikuisille. Turvattomuuden tunne syntyy kiusatuksi tulemisen pelosta ja erilaisuuden uhasta. On huolestuttavaa, että oppilaat kokevat turvattomuutta, sillä kiusaamisen ehkäisyssä oppilaan ja opettajan välinen luottamussuhde on tärkeässä asemassa (Minkkinen 2015; Salovaara & Honkanen 2011).

Kiusaamisesta pitäisi oppilaiden mukaan puhua ja käsitellä tilanteet yhdessä. Kilpailua ei pitäisi korostaa liikaa liikuntatunneilla ja opettajan pitäisi keksiä sellaisia sisältöjä, joissa kaikki oppilaat saisivat onnistumisen kokemuksia. Peleissä ja leikeissä liikunnanopettajan pitäisi huolehtia erityisesti oikeudenmukaisuudesta ja reiluudesta. Joukkuejaot pitäisi olla tasapuoliset ja useat oppilaat toivoivat, että opettaja tekisi aina jaot joukkueisiin. Oppilaat kokivat, että ryhmätyöt edistävät yhteishenkeä ja ehkäisevät kiusaamista. Heidän mielestä kiusaamisesta pitäisi aina seurata jonkinlainen rangaistus.

6.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan usein validiteetin ja reliabiliteetin näkökulmasta. validiteetti tarkoittaa sitä, miten hyvin tutkimuksessa käytetyt menetelmät ja mittarit mittaavat juuri sitä asiaa, mitä halutaan tutkia. Yksinkertaisemmin sanottuna validiteetti tarkoittaa tutkimuksen pätevyyttä. Reliabiliteetti taas ilmaisee, miten luotettavasti ja toistettavasti käytetyt tutkimusmenetelmät mittaavat haluttua ilmiötä. Nämä kaksi käsitettä ovat usein keskeisiä käsitteitä kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Toiset tutkijat soveltavat perinteisiä käsitteitä myös Kvalitatiiviseen tutkimukseen ja toiset taas käyttävät uusia käsitteitä luotettavuuden arviointiin.

Esimerkiksi luotettavuuden arviointiin voisi olla uusi käsite hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen, jota olen itsekkin käyttänyt tämän tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa.

Ongelmana reliabiliteetin ja validiteetin käsitteiden käytössä laadullisessa tutkimuksessa on se, että tuloksiin vaikuttaa keskeisesti aina tutkijan oma tulkinta ja käsitykset. Näin voidaan kysyä, onko laadullisella tutkimuksella mahdollista saavuttaa täydellistä luotettavuutta. (Eskola & Suoranta 2000.)

Tämän tutkimuksen luotettavuutta parantaa hyvä tieteellisen käytännön perusteiden noudattaminen. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) on määrittänyt hyvän tieteellisen käytännön perusteet, joiden mukaan tämä tutkimus on tehty. Tutkimustyötä toteutettiin rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti. Tulosten tallentamisessa analysoinnissa ja esittämisessä toimittiin näitä kolmea periaatetta noudattaen. Muihin tutkimuksiin on viitattu asianomaisella tavalla ja kunnioitettu tutkimusten arvoa. Tutkimukseen osallistuminen perustui täysin vapaaehtoisuuteen ja jokaiselta opettajalta kysyttiin erikseen lupa oppilaiden tutkimiseen sähköpostiviestin välityksellä. Tutkittavien vastauksia käsitteli ainoastaan tutkija itse. Jokaisen tutkittavan anonymiteetti säilyi, eikä kenenkään tutkittavan vastauksia julkaistu heidän omilla nimillään. Tutkimuksessa on käytetty kahta aineistonkeruumenetelmää, eli liikunnanopettajien haastattelua ja oppilaille tehtyä kyselylomaketta, mikä parantaa tutkimuksen luotettavuutta (Tuomi & Sarajarvi 2002).

Sekä haastattelut, että kyselylomakkeet tehtiin rauhallisessa tilassa, jossa ei ollut ylimääräisiä häiriötekijöitä. Haastattelujen ja kyselylomakkeiden tekemiseen oli varattu tarpeeksi aikaa, eikä vastauksiin vaikuttanut kiire tai ryhmäpaine. Jokaiselle tutkimukseen osallistuneelle kerrottiin tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit siten, että tutkittavat ymmärtävät nämä keskeiset asiat. Tutkimus oli suunniteltu huolellisesti ja siinä oli otettu huomioon eettisyyteen ja tutkittavien turvallisuuteen liittyvät seikat. Tavoitteena oli, ettei yksikään kysymys loukkaisi tai vahingoittaisi tutkittavien mieltä ja hyvinvointia. Lisäksi tutkimuksen taustalla ei ollut ylimääräistä rahoittajaa, vaan tutkimus tehtiin ainoastaan osana liikuntatieteiden pro-gradu tutkielmaa.

Eettisyyden kannalta voidaan pohtia, onko oikein tutkia tyypillisen kiusaajan tai kiusatun piirteitä. Mielestäni tämä on kuitenkin aiheellista ja perusteltua kiusaamisen ehkäisyn kannalta. Lisäksi sekä liikunnanopettajien että oppilaiden vastaukset käsittelivät kiusaajan ja kiusatun

luonteenpiirteitä ja ominaisuuksia. Taitava opettaja pystyy ennakoimaan ja varautumaan kiusaamiseen tutkimuksen tuottaman tiedon avulla, jos hän tunnistaa oppilaissaan tiettyjä piirteitä. Tutkimuksen tarkoituksena ei siis ole luoda yleistyksiä, että esimerkiksi erilainen oppilas olisi aina vaarassa joutua kiusatuksi tai huomion hakuinen oppilas olisi aina potentiaalinen kiusaaja. Tavoitteena on se, että opettaja pystyy varautumaan kiusaamistilanteisiin mahdollisimman ajoissa ja on enemmän tietoinen hänen ympärillään tapahtuvista ryhmäilmiöistä.

Keräsin tutkimusaineiston vuoden 2017 kevään aikana ja aineisto analysoitiin loppuun 2019 keväällä. Tauko tutkimustyössä vaikeutti hieman työn jatkamista, mutta koen, ettei se vaikuttanut suuresti tulosten analysointiin ja tulkintaan. Tutkimusta tehdessäni ja tuloksia analysoidessani olen pyrkinyt olemaan mahdollisimman objektiivinen ja katsomaan tutkimuskohdetta ja- ilmiötä ulkoapäin. Tiedostin kuitenkin sen, että omat käsitykset ja ajatukset vaikuttavat väkisinkin tulkintaani. Esimerkiksi oma kiusaamiskokemukseni vaikutti tulosten tulkintaan jonkin verran. Olen tutkijana kuitenkin pyrkinyt siihen, etteivät omat asenteeni ja uskomukseni vaikuttaisi tutkimukseen liiaksi. Pysin objektiivisuuden takia avaamaan omia ajatuksiani ja niihin vaikuttaneita tekijöitä mahdollisimman selkeästi, jotta lukija ymmärtäisi miten tuloksiin on päädytty.

6.3 Jatkotutkimus

Tämä tutkimus antaa yleiskatsauksen koulukiusaamiseen liikuntatunneilla ja tarjoaa liikunnanopettajille kiusaamisen ehkäisykeinoja. Kuten aikaisemmin mainitsin, aihetta on tutkittu Suomessa vähän. Tämä tutkimus vahvistaa jo aikaisemmin tehtyjen tutkimusten tuloksia. Erityisen arvokkaaksi osaksi tässä tutkimuksessa koen liikunnanopettajien mahdollisuudet ehkäistä kiusaamista. Haastatteluita tehdessä kävi ilmi, että jokaisen liikunnanopettajan mielestä nimenomaan liikuntatunnit ovat hyviä tilanteita vaikuttaa kiusaamiseen. Verrattaessa muiden aineiden opetukseen, liikuntatunneilla korostuivat haastateltavien mukaan yhteistyön tekeminen ja ryhmähenki, vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot sekä empatia ja toisten huomioiminen. On todettu, että nämä asiat ovat keskeisiä kiusaamisen ehkäisyssä. (Ukskoski-Ahonen 2013; Salovaara & Honkonen 2011). Tämän vuoksi koen tärkeäksi jatkotutkimusaiheeksi liikunnanopettajien mahdollisuudet ehkäistä

kiusaamista. Myös liikunnanopettajien tietotaitoa ja käsityksiä kiusaamisesta ja sen ehkäisystä olisi mielenkiintoista tutkia.

Tutkimuksessani kävi ilmi, että motorisesti taitavat oppilaat kiusaavat usein motorisesti heikompia oppilaita. Tämä on mielenkiintoinen ilmiö ja iso ongelma, josta olisi hyödyllistä tuottaa lisää tutkimustietoa. Kiinnostava olisi selvittää, mistä kiusaajat saavat mahdollisesti mallinsa kiusaamiseen vai onko jokin kenties pielessä liikuntakulttuurissamme. Pohdin sitä, että voisiko toiminta urheiluseuroissa olla jotenkin yhteydessä kiusaamiseen ja millä tavalla kiusaaminen on esillä urheiluseuratoiminnassa. Puhutaanko urheiluseuroissa kiusaamisen vaikutuksista ja ehkäisystä?

Tutkimusta kiusaamisesta olisi hyvä tehdä niin opettajien kuin oppilaidenkin näkökulmasta. Kuten tässäkin tutkimuksessa kävi ilmi, oppilaiden ja opettajien vastaukset eivät aina ole yhteneväisiä ja molempien osapuolten vastaukset olivat arvokkaita. Olisi myös mielenkiintoista tutkia oppilaiden vanhempien vaikutuksia kiusaamisen ehkäisyssä. Miten esimerkiksi vanhempien ja koulun yhteistyötä voisi parantaa kiusaamisen ehkäisyn suhteen ja mitkä asiat tekevät yhteistyöstä vaikeaa tai helppoa?

On yllättävää, että aikaisempien tutkimusten mukaan kiusaamista tapahtuu liikuntatunneilla vähemmän kuin esimerkiksi muilla oppitunneilla, välitunneilla ja koulumatkoilla (Marvaila 1995). Uskon, että tämä johtuu osaksi siitä, että kiusaamista nimenomaan liikuntatunneilla on tutkittu vähän. Olemassa olevat tutkimukset kuitenkin osoittavat, että yhä useammat oppilaat kokevat tulevansa kiusatuksi liikuntatuntien aikana (Pentinniemi 2006; Ojansuu 2015). Aiheesta pitäisi tehdä enemmän tutkimuksia monipuolisesti niin peruskoulussa kuin toisen asteen opinnoissa. Lisäksi nettikiusaaminen on tulevaisuudessa kasvava ongelma, josta olisi varmasti runsaasti tutkittavaa.

LÄHTEET

- Aho, S. & Laine, K. 2004. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Otava.
- Aunola, M. & Peltonen, R. 2002. Riemua, rimakauhua vai raakaa peliä?: Koululiikuntakokemukset ja liikuntatunneilla tapahtuva kiusaaminen 6.- luokkalaisten silmin. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Bauman, S., Rigby, K., Hoppa, K. 2008. US teachers' and school counsellors' strategies for handling school bullying incidents. *Educational Psychology* 28 (7), 837–856. doi:<https://doi.org/10.1080/01443410802379085>.
- Bliding, M. 2004. Inneslutandes och uteslutandes praktik. En studie av barns relationsarbete i skolan. Göteborg Studies in Educational Sciences 214.
- Boulton, M. 1994. How to prevent and respond to bullying behaviour in the junior/middle school playground. Teoksessa S. Sharp & P. Smith (toim.) *Tackling bullying in your school. A practical handbook for teachers*. London: Routledge, 103–132.
- Boulton, M., Trueman, M., & Murray, L. 2008. Associations between peer victimization, fear of future victimization and disrupted concentration on class work among junior school pupils. *British Journal of Educational* 78, 473–489. doi: 10.1348/000709908X320471.
- Björkqvist, K. 1992. Trakassering förekommer bland anställda vid ÅA. Meddelanden från Åbo Akademi 9.
- Buss, Arnold, H. 1961. *The psychology of aggression*. New York: Wiley.
- Byrne, B. 1994. *Coping with bullying in schools*. Dublin: Colour Books.
- Cacciatore, R. 2007. *Aggression portaat. Opetusmateriaali kouluille*. Opetushallitus.
- Craig, W. M & Pepler, D.J. 1997. Naturalistic observations of bullying and victimization on the playground. La Marsh Centre for Research on Violence and Conflict Resolution, York University. Unpublished report.
- Dake, Joseph A. & Price, James H. & Telljohan, Susan K. & Funk, Jeanne B. 2003. Teacher Perceptions and Practices Regarding School Bullying Prevention. *Journal of School Health* 73 (9), 347–355. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2003.tb04191.x>.

- Dodge, K. & Coie, J. 1987. Social-information-processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups. *Journal of personality and social psychology* 53, 1146–1158. doi:10.1037//0022-3514.53.6.1146.
- Elliot, M. 1989. *Bullying: Harmless Fun or Murder?* E. Roland & E. Munthe (toim.) *Bullying- An International Perspective*. Englanti: BPC Wheatons, 105–114.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J., Lätti, J. & Vastamäki, J. 2018. *Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas*. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. 5. uudistettu painos*. Jyväskylä: PS-kustannus, 27–52.
- Frisen, A., Jonsson, A-K. & Persson, C. 2007. Adolescent's perception of bullying: Who is the victim? Who is the Bully? What can be done to stop bullying? *Adolescence* 42, 749–761.
- Fox, C. & Boulton, M. 2005. The social skills problems of victims of bullying: Self, peer and teacher perceptions. *British Journal of Educational Psychology and Psychiatry* 46 (5), 468–478. doi: 10.1348/000709905X25517.
- Fröjd, S., Kaltiala-Heino, R. & Marttunen, M. 2006. 9-luokkalaisten mielenterveys Tampereella ja Vantaalla, kaksivuotisseuranta. Pirkanmaan sairaanhoitopiiri. Tampere: Yliopistopaino. Viitattu 6.4.2019.
file:///C:/Users/Acer/Downloads/2006_6.pdf
- Gendron, B., Williams, K. & Guerra, N. 2011. An analysis of bullying among students within schools: Estimating the effects of individual normative beliefs, self-esteem and school climate. *Journal of school violence* 10 (2), 150–164.
doi:<https://doi.org/10.1080/15388220.2010.539166>.
- Gordon, T. 2001. *Materiaalinen kulttuuri ja tunteet koulussa*. Teoksessa T. Tolonen (toim.) *Suomalainen koulu ja kulttuuri*. Tampere: Vastapaino, 99–116.
- Gropper, N & Froschl, M. 2000. The Role of Gender in Young Children's Teasing and Bullying Behaviour. *Equity & Excellence in Education*; 33 (1), 48–56.
- Hamarus, P. 2006. *Koulukiusaaminen ilmiönä*. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden väitöskirjatyö.
- Hamarus, P. 2008. *Koulukiusaaminen*. Huomaa, puutu ja ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Hamarus, P. 2012. *Haukku haavan tekee*. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Hamarus, P. & Kaikkonen, P. 2007. Miten koulukiusaaminen syntyy ja kehittyy? Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. *Kasvatus* 38 (3), 228–239.
- Hamarus, P. & Kaikkonen, P. 2008. School bullying as a creator of pupil peer pressure. *Educational Research* 50 (4), 333–345.
doi:<https://doi.org/10.1080/00131880802499779>.
- Harjunoski, S-M & Harjunoski, R. 1994. Kiusanhenki lapsen kengissä. *Koulukiusaaminen-haaste kasvattajalle*. Juva: Kirjapaja.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Holmberg-Kalanius, T. 2008. *Elämää koulukiusaamisen jälkeen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Holt, M., Raczynski, K., Frey, K., Hymel, S., & Limber, S. 2013. School and Community-Based Approaches for Preventing Bullying. *Journal of School Violence* 12, 238–252.
doi: <https://dx.doi.org/10.1136%2Fbmj.320.7235.612>.
- Hunter, S., Boyle, J. & Warden, D. 2004. Help seeking amongst child and adolescent victims of peer-aggression and bullying: The influence of school-stage, gender, victimisation, appraisal, and emotion. *British Journal of Educational Psychology*. 74 (3), 375–390.
doi: <https://doi.org/10.1348/0007099041552378>.
- Höistad, G. 2003. *Irti kiusaamisen kierteestä. Opas kouluille ja kasvattajille*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Janssen, I., Graig, W., Boyce, W. & Pickett, W. 2004. Associations between overweight and obesity with bullying behaviours in school-aged children. *Pediatrics*. 113 (5), 1187–1194. doi:<https://doi.org/10.1542/peds.113.5.1187>.
- Jeffrey, L., Miller, D. & Linn, M. 2001. Middle School Bullying as a Context for the Development of Passive Observers to the Victimization of Others. The Haworth Press, Inc. *Intervention and Prevention. Journal of Emotional Abuse*. Volume 2, No 2/3, 143–156. doi: 10.3102/0013189X09357622.
- Juvonen, J., & Graham, S. (2004). Research based interventions on bullying. In *Bullying; Implications for the classroom*. Sanders, C.E., & Phye G. D. (toim.). San Diego: Elsevier Academic Press. doi:<https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/B978-012617955-2/50016-3>.
- Kaltiala, H., Ranta, K. & Fröjd, S. 2010. *Nuorten mielenterveys koulumaailmassa*. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Kaski, S. & Nevalainen, V. 2017. Jo riittää: irti kiusaamisesta ja kiusaajista. Helsinki: Kirjapaja.
- Kaukianen, A. 2002. Onko Aggressio ja kiusaaminen aina sosiaalisen kompetenssin puutetta? *Psykologia* 37 (2), 115–123.
- Keränen, K. 2006. Koulukiusaaminen, sosiaaliset suhteet, minäkäsitys ja fyysiset ominaisuudet peruskoululaisilla. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Kestilä, L., Kestilä, L., Koskinen, S., Suvisaari, J., Aalto-Setälä, T., & Aro, H. 2007. Nuorten aikuisten psyykinen oireilu: riskitekijät ja terveystietojen käyttö. *Suomen lääkäri* 43 (62), 3979–3986.
- Kiilakoski, T. 2009. Viiltoja. Analyysi kouluväkivallasta Jokelassa. *Verkkojulkaisu* 28. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura.
- Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Berts, M. & King, E. 1982. Group aggression among school children in three schools. *Scandinavian journal of psychology*. 23, 45–52. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.1982.tb00412.x>.
- Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin* 2. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–51.
- Luopa, P., Pietikäinen, M., & Jokela, J. 2006. Nuorten elinolot, koulutyö, terveys ja terveystottumukset 1996–2005. *Stakes. Kouluterveyskysely 2005*. Helsinki.
- Macklem, G. 2003. *Bullying and teasing: social power in children's groups*. New York: Plenum Publishers.
- Marshall, M., Varjas, K., Meyers, J., Graybill, E. & Skoczylas, R. 2009. Teacher responses to bullying: Self reports from the front line. *Journal of School Violence* 8, 136-158. <https://doi.org/10.1080/15388220802074124>.
- Marvaila, P. 1995. Koulukiusaaminen ja liikunta yläasteikäisten keskuudessa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Meland, E., Rydning, J. H., Lobben, S., Breidablik, H-J. & Ekeland, T-J. 2010. Emotional, self-conceptual, and relational characteristics of bullies and the bullied. *Public health* 38 (4), 359-367. doi: <https://doi.org/10.1177/1403494810364563>.
- Minkkinen, J. 2015. Lapsen hyvinvointimalli. Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet alakoulussa. Tampere: *Acta Universitatis Tamperensis* 2063.

MLL 2014. Nettikiusaaminen. Luettu 10.6.2019.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/lapset-ja-media/nettikiusaaminen/>

Myllylä, H. & Okkonen, A. 2011. Kiusaaminen koulussa ja ohjatussa liikunnassa 6.- luokan oppilailla. Liikuntatieteden laitos. Pro gradu -tutkielma.

Mäntylä, N., Kivelä, J., Ollila, S. & Perttola, L. 2013. Pelastakaa koulukiusattu! –Koulun vastuu, puuttumisen muodot ja ongelmat oikeudellisessa tarkastelussa. Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 70.

Ojansuu, M. 2015. Koulukiusaaminen yläkoulun liikuntatunneilla. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

Oliveira, L., Oliveira, W., Filho, J., Borges, C., Oliveira, G., Oliveira, T., Silva, V. Valentim-Silva J. 2017. Cooperative games as a pedagogical strategy for decreasing bullying in physical education: notable changes in behavior. *Journal of physical education and sport*. 17 (3), 1054–1060. doi:10.7752/jpes.2017.03162.

Olweus, D. 1978. *Aggression in the schools. Bullies and whipping boys*. Washington: Hemisphere publishing corporation.

Olweus, D. 1992. *Kiusaaminen koulussa*. Keuruu: Otava.

Olweus, D. 2003. A profile of bullying. *Educational Leadership* 60 (6), 12–17.

Patchin, J. & Hinduja, S. 2010. Cyberbullying and Self-Esteem. *Journal of School Health* 80 (12), 614–621.

Pikas, A. 1990. *Irti kouluväkivallasta*. Imatra: Weilin & Göös.

Pellegrini, A. 2001. The roles of dominance and bullying in the development of early heterosexual relationships. New York: Haworth Maltreatment & Trauma Press, 63–73. doi:10.1300/J135v02n02_05.

Penttinen, S. 2006. Kiusaaminen koulussa ja liikuntatunneilla kahdeksannen luokan oppilailla. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus.

Pulido, R., Banks, C., Ragan, K., Pang, D., Blake, J. J. McKyer, E. 2018. The impact of school bullying on physical activity in overweight youth: exploring race and ethnic differences. *Journal of school health*. 89, 319–327.

doi:<https://doi.org/10.3390/educsci9030220>.

- Pörhölä, M. 2008. Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä - miten käy kiusatun ja kiusaajan vertaissuhteille? Teoksessa Autio, M. Eräranta, K. & Myllyniemi S. (toim.) *Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisoasiain neuvottelukunta: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 94–104.
- Repo, L. 2013. *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy*. Jyväskylä: PS - kustannus.
- Rivers, I. & Smith, P. 1994. Types of bullying behaviour and their correlates. *Aggressive behaviour* 20 (5), 359–368.
doi:[https://doi.org/10.1002/1098-2337\(1994\)20:5%3C359::AID-AB2480200503%3E3.0.CO;2-J](https://doi.org/10.1002/1098-2337(1994)20:5%3C359::AID-AB2480200503%3E3.0.CO;2-J).
- Roland, E. & Galloway, D. 2002. Classroom influences on bullying. *Educational Research*, 44 (3), 299-312. doi: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/0013188022000031597>.
- Roman, CG. & Taylor CJ. 2013. A multilevel assessment of school climate, bullying victimization, and physical activity. *Journal of school health* 83, 400–407. doi: 10.1111/josh.12043.
- Räty, T. 1999. *Koulukiusaaminen liikuntatunneilla*. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Sainio, M. 2008. *Katsaus koulukiusaamiseen yläluokilla: KiVa Koulu-hankkeen selvitys keväällä 2008*. Helsinki: Kouluterveyspäivät 26–27.8.2008.
- Sairanen, L. & Pfeffer, K. 2011. Self-reported handling of bullying among junior high school teachers in Finland. *School Psychology International* 32 (3), 330–344.
doi: <https://doi.org/10.1177%2F0143034311401795>.
- Salovaara, R. & Honkonen, T. 2011. *Rakenna hyvä luokkahenki*. Porvoo: PS-kustannus.
- Seals, D. & Young, J. 2003. Bullying and victimization: Prevalence and relationship to gender, grade, level, ethnicity, self-esteem and depression. *Adolescence*, 38 (152), 735–748.
- Sohlberg, M., Olweus, D., & Enderssen, I. 2007. Bullies and victims at school: Are they the same pupils? *British Journal of Educational Psychology* 77, 441–464.
doi: <https://doi.org/10.1348/000709906X105689>.
- Soilamo, Arto 2006. *Maahanmuuttajaoppilaan osallisuus koulukiusaamisessa*. Turku: Turun yliopisto.

- Salmivalli, C. 1995. Kiusaajat, uhrin- ja ne muut: kouluväkivalta ryhmäilmiönä. *Psykologia*, 30, 364–372.
- Salmivalli, C. 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Salmivalli, C. 1999. Ei vain kiusaajat ja uhrin. Sosiaaliset ja yksilöpsykologiset tekijät kiusaamisprosessissa. *Psykologia*, 34, 23–26.
- Salmivalli, C. & Teräsahjo, T. 2002. ”Se tavallaan halua olla yksin”. Koulukiusaamisen tulkintarepertuaarit ala-asteen oppilaiden puheissa. *Psykologia* 2/2002.
- Salmivalli, C. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otava.
- Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salmivalli, C. 2016. Koulukiusaamiseen puuttuminen – kohti tehokkaita toimintamalleja. (2. uud. p.) Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sanders, C.E. 2004. What is bullying? In *Bullying; Implications for the 57 classroom*. Sanders, C.E., & Phye G. D. (toim.). San Diego: Elsevier Academic Press, 41–55
- Sapouna, M. & Wolke, D. 2013. Resilience to bullying victimization: The role of individual, family and peer characteristics, *Child Abuse & Neglect* 37, 11–22. doi:<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.05.009>.
- Teräsahjo, T. & Salmivalli, C. 2003. ”She is not actually bullied.” The discourse of harrasment in student groups. *Aggressive Behaviour* 29, 134–154. doi: <https://doi.org/10.1002/ab.10045>.
- Troop-Gordon, W. & Ladd, G. 2015. Teachers’ Victimization-Related and Strategies: Associations with Students’ Aggressive Behavior and Peer Victimization. *Journal of Abnormal Child Psychology* 43, 45–60. doi:10.1007/s10802-013-9840-y.
- Tucker, E. & Maunder, R. 2015. Helping children to get along: teachers’ strategies for dealing with bullying in primary schools. *Educational Studies*. doi: <https://doi.org/10.1080/03055698.2015.1043980>.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki.
- Ukskoski-Ahonen, T. 2013. Kohti kouluhyvinvoinnin yhteisöllistä asiantuntijuutta – Koulukiusaamisen ehkäisemisen interventio perusopetuksessa. *Kasvatus* 44 (4), 352–366.
- Voss, L. & Mulligan, J. 2000. Bullying in school: Are short pupils at risk? Questionnaire study in a cohort. *BMJ*, 612–613. doi:10.1136/bmj.320.7235.612.
- Wolke, D., Woods, S., Stanford, K. & Schulz, H. 2001. Bullying and victimization of primary school children in England and Germany: Prevalence and school factors. *British Journal of Psychology* 92, 673–696. <https://doi.org/10.1348/000712601162419>.
- Yoon, J. & Kerber, K. 2003. Bullying: Elementary teachers' attitudes and intervention strategies. *Research in Education* 69, 27–35. doi:<https://doi.org/10.7227%2FRIE.69.3>.

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun runko

TEEMAHAASTATTELU

PÄÄTEEMAT:

1. Kiusaamistavat liikuntatunneilla
2. Kiusaamisen syyt ja seuraukset
3. Opettajan keinot puuttua kiusaamiseen ja ehkäistä sitä

KYSYMYKSET

1.

- Miten sinusta kiusaaminen esiintyy liikuntatunneilla?
- Onko kiusaamista mielestäsi vaikea havaita? Miksi ja minkälaista kiusaamista?
- Miten tyttöjen ja poikien kiusaaminen mielestäsi eroavat toisistaan?
- Minkälaisissa tilanteissa kiusaamista tapahtuu? (joukkuejaot, tunnin aikana, pukuhuoneissa, siirtyessä paikasta toiseen yms.)
- Tapahtuuko kiusaamista mielestäsi enemmän tai vähemmän jonkun tietyn lajin liikuntatunnilla? (palloilu)

2.

- Miksi mielestäsi oppilaat kiusaavat tai joutuvat kiusatuiksi?
- Minkälaiden oppilaiden olet havainnut kiusaavan?
- Minkälaiden oppilaiden olet havainnut olevan kiusattuja?
- Onko oppilaiden kanssa puhuttu kiusaamisesta?
- Ovatko koulunne oppilaat tietoisia kiusaamisen seurauksista ja siitä, että kiusaaminen voi pahimmillaan johtaa itsetuhoiseen toimintaan?

3.

- Miten merkittäväksi ongelmaksi koet kiusaamisen koulussa?

- Minkälaiset konkreettiset keinot koet hyviksi kiusaamisen ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa? Onko sinulla omia kokemuksia kiusaamiseen puuttumisesta tai sen ehkäisystä?
- Mitä opettaja voi mielestäsi tehdä väärin tai huonosti? Mitkä ovat huonoja tapoja puuttua kiusaamiseen tai ehkäistä sitä?
- Minkälaisena mahdollisuutena koet liikuntatuntien kiusaamisen ehkäisyssä? Tarjoavatko liikuntatunnit mielestäsi mahdollisuuksia kiusaamisen ehkäisyyn? Minkälaisia mahdollisuuksia?

KYSELY KOULUKIUSAAMISESTA LIKUNTATUNNEILLA

Sukupuoli: Tyttö / Poika

Voit vastata jokaiseen kysymykseen oman kokemuksen ja tiedon mukaan. Esimerkkien tarkoitus on vain auttaa kysymyksen ymmärtämisessä.

1. Millaista kiusaamista liikuntatunneilla tapahtuu?

(Voit kertoa monia erilaisia kiusaamistapoja, joita olet huomannut.

Esim. nimittely/haukkuminen, töniminen, lyöminen, ryhmän ulkopuolelle jättäminen, selän takana puhuminen, nettikiusaaminen/puhelimella kiusaaminen tai **jokin muu** kiusaamistapa, jonka olet huomannut.)

2. Missä tilanteissa kiusaamista tapahtuu liikuntatunneilla?

(Esim. joukkuejaoissa, pukuhuoneissa, pelien aikana, matkalla liikuntapaikoille tai **jokin muu** paikka/tilanne, jonka olet huomannut.)

3. Miksi liikuntatunneilla kiusataan?

(Esim. Millaiset oppilaat kiusaavat liikuntatunneilla? Millaisista asioista/syistä oppilaita kiusataan liikuntatunneilla?)

4. Miten kiusaamista voisi vähentää liikuntatunneilla?

5. Miten opettaja voisi mielestäsi vähentää kiusaamista tai puuttua kiusaamiseen liikuntatunneilla?

6. Oma kokemus.

a) Oletko kiusannut liikuntatunneilla? Miten ja miksi?

b) Onko sinua kiusattu liikuntatunneilla? Miten ja miksi?

c) Oletko nähnyt kiusaamista liikuntatuntien aikana? Millaista kiusaaminen oli?

Liite 3. Kutsukirje tutkimukseen

Hei!

Opiskelen Jyväskylän yliopistossa liikuntatieteellisessä tiedekunnassa neljättä vuotta pääaineenani liikuntapedagogiikka. Aion tehdä Pro gradu- tutkielmani 5.-6.- luokkalaisten alakouluikäisten oppilaiden koulukiusaamisesta. Tutkimukseni tarkoituksena on tuottaa lisää tieteellistä tietoa erityisesti liikuntatunneilla tapahtuvasta kiusaamisesta ja sen ehkäisemisestä, koska nimenomaan liikuntatunneilla tapahtuvaa kiusaamista on tutkittu Suomessa hyvin vähän.

Haluun tutkia kiusaamista sen vuoksi, että se on yhteiskunnallisesti ajankohtainen ja hyvin tärkeä aihe. pahimmillaan koulukiusaaminen voi johtaa mielenterveydellisiin häiriöihin sekä itsemurhaan. Liikuntatunnit tarjoavat monia mahdollisuuksia kiusaamiselle. Esimerkiksi siirtymiset liikuntapaikoille ja pukukopit tarjoavat täysin valvomattoman tilan ja ajan kiusaamiselle. Lisäksi liikuntatunnit voivat mahdollistaa rajunkin fyysisen kontaktin käyttämisen. Esimerkiksi joukkuelajien tunneilla fyysistä kiusaamista on helpompaa tehdä pelien tiimellyksessä jopa opettajan huomaamatta. Itselläni on kokemusta liikuntatunneilla tapahtuvasta kiusaamisesta ja tämänkin vuoksi aihe on minulle tärkeä.

Haluaisin tutkia nimenomaan teidän koulunne 5.-6.- luokkalaisia oppilaita ja heidän opettajiaan. Tutkimusmenetelmiini kuuluvat liikuntatuntien observointi, oppilaiden tekemä kirjoitelma sekä opettajien haastatteleminen. Olisi mahtavaa, jos tämä onnistuisi! Olin yhteydessä koulunne rehtoriin ja hän pyysi olla suoraan yhteydessä teihin liikunnanopettajiin.

Ystävällisin terveisin, Janne Paljakka

Jyväskylä yliopisto, liikuntatieteellinen tiedekunta

puh. 0401686900